

LETNIK I.

SEPTEMBER 1929.

ŠTEVILKA 6.

Ivan Pregelj:

MAGISTER ANTON.

Roman iz šestnajstega stoletja.

TUJEC je segel nemo v nedrija in izvlekel malo svileno ruto, ujeto v droban srebrn prstan. Potem je pogledal predirljivo magistru v lice. Zopet mu je hotelo zaigrati kakor pomilovalno ob ustnicah, pa se je očitno premagal in je dejal:

»To svileno darilce nesi v grad.«

»Kobencljevim?«

»Mladi ženski, ki služi v gradu.«

»Pa kako naj jo poznam?«

»Vprašaj po Poloni.«

»Po Poloni?« je vzkliknil magister prečudno živo. Oni je hladno ponovil:

»Po Poloni.«

»Pa čegava je?« je vprašal magister. Tujec se je hotel zopet nasmehnuti pomilovalno. V očeh mu je blisknilo hitro, sovražno, porogljivo:

»Moja!« je dejal bridko.

»Ponesem,« se je skušal umiriti magister iz občutja čudno mračne slutnje in groze, ko je vse dilj gledal v tujčevo lice, ga vedel in ga vendar ne poznal.

»Ponesem, četudi bi mi bilo prijetneje vedeti, prav kateri Poloni naj nosim zagonetno pismo.«

»Moji ženi,« je odgovoril kratko tujec. Magistru se je zgenilo toplo pri srcu in je dejal:

»Zdaj ne bom vprašal nič več. Dai!«

Vzel je čudno dragotino in jo spravil. Tujec je stegnil roko v pozdrav in slovo. Dejal je kratko:

»Hvala!«

Tisti trenutek pa je vprašal zopet prav očitno zasmehljivo:

»Magister Anton od Mahničev?«

»Sem! A ti?«

»Jurij Stradiot,« je rekel tujec.

»Nisem še čul,« je menil magister. Magistra je streslo ...

»Pa še boš,« je odvrnil oni. Ločila sta se. Po nekaj korakih se je magister ozrl. Jurij Stradiot je bil izginil kakor v zemljo ...

4. Tretji žerjav.

Magister je omahnil po poti naprej.

»Ali je bil človek?« se je vpraševal in šele čez nekaj časa premagal strah, ki se ga je bil polastil, ko je bil opazil, da je oni lovač tako čudno izginil. Spomnil se je, da mu nosi skrivnostno pismo. Prijelo ga je, da bi vrgel svileno rutico v stran kot gnusno čarobijo, pa se je ovedel, da ima solnce in svetel dan. Ko je zdajci sinilo visoko pred njim zidovje štajerske naselbine, je ugasnila trenutno vsa groza v njem. Občutje veselja, da zopet vidi znane mu strehe in sivo zidovje grajskega poslopja, ga je povsem prevzelo. Lahko in svobodno se je pel po napetem bregu navzgor. Od koraka v korak je rastla v njem vesela nečakanost in sladka zanosnost, ga kakor opijala, da je hlatal z odprtimi usti iz zadelih pljuč in hropel kakor napev venomer zopet:

»Doma! Po petnajstih letih zopet doma!«

V takem občutju je stopil v Štanjel. Niskogar ni videl, ki bi ga poznal. Na mali trati med hišami so se igrali otroci. Ugledali so ga in ga nemo spremili s plahimi, vprašujočimi pogledi, ko je šel mimo. Pri vodnjaku je stalo nekaj žensk in vleklo vedro iz globine. Opa-

zile so popotnega šele, ko je bil prešel. Sicer je bilo čuti le togoten lajež iz grajskega poslopja, šum sape ob vogalih in ropot železnih oknic nekje v stanovanju grajske gospode. Pač pa je živo dišalo po gorečem brinu, ki so z njim gospodinje podtikale, in po sladkem mladem moštu, ki je dihtel iz kadi.

Tako je prišel magister pred cerkev, jo našel odprto in vstopil. Pokleknil je pri vratih na mrzli tlak, molil kratko prošnjo, vstal in šel nato po prstih stopaje proti oltarju nazgor. Vsa cerkev je bila prav taka, kot nekaj. Le manjša in skromnejša se je zdela potnemu, ubožnejša mimo one, ki jo je petnajst let vsak dan gledal v sanjah in še mimo vseh onih svetlih božjih hramov, ki jih je obiskal, ko je hodil po svetu. Prečudno ga notje ga je obšlo. Pred oltarjem se je zgrudil v drugo na tlak. Ni molil, le prepustil se je cerkvi in vonjavi, ki jo je dihala, da mu je lezla v srce in dušo. Z nekako bridkostjo je zaznal, kakor da sopejo oltar, slike in celo stene nekako čudno žalost, nekako tegobo, ki je v svojih mladih letih nikoli ni občutil. Pogledal je na preperelo božjo martro nad oltarjem. Tudi sveto razpelo je dahnilo vanj prečudno žalobno. ga prevzelo čudno, da so mu silile solze v oči. Tedaj je zaslutil in začutil kakor v molitvi: »Saj Si lahko otožnejši in bridkejši! Strašno Si trpel zadnjih deset let. Strašno Ti je spadlo človeških duš, Te izdalo in prodalo! Pa si neskončno dober, za vse si kri prelil, pa trpiš, trpiš molče in odpuščaš, rekoč, da ne vedo, kaj delajo. Kličeš in ne pridejo, odrešuješ in nočejo, ljubiš in sovražijo, križajo vsako uro, vsak dan.«

Tako je utonil ves v pobožnosti; vsa posvetnost mu je umolknila. Bridko in sladko ga je prešinilo vsega, da je molil, pa skoraj sam ni vedel, česa prosi:

»To mi daj, Usmiljeni, po nedolžnem ubiti Bog, strašno Mučeni, to mi daj, da bi že prišel in dospel, da bi... Pa kakor je Tvoja volja, danes in včera.«

Umiril se je v predpisano molitev, se spomnil svojih mrtvih staršev, prijateljev, znancev in še svoje zadnje ure. Potem se je sklonil, poljubil stopnico pred oltarjem, se pokrižal po rimski in se dvignil. Obšel je kakor iz navade mladih let oltar, bral v kamenu, kamor se je bil kot strežnik z ostrico noža zarisal, komaj še je znal pisati, in stopil v zakristijo. Prav tista je bila kakor nekaj. Kaj kmalu je opazil tudi, da se prav tako kot nekaj vanjo lovijo pa še najslabši šumi vasi in sosednih hiš, kakor v žrelo pri trobenti. »Moj Bog,« je vedel, »koliko se je radi tega jadiril gospod vikar; ali se neki še, ali pa se je privadil?« Tedaj je opazil spovednico za glušce. Oživel mu je v spomin, kako je svoj-

čas tolikrat sedal sem. Ta trenutek ga je prišlo z neodoljivo silo. Sedel je kakor nekaj in se košatil, oponašajoč samega sebe pred petnajstimi leti. Tedaj pa mu je obrnila pozornost v drugo smer glasna beseda nekod od zunaj. Ogrela ga je in prevzela. Prepoznal je glas vikarja Jože. Prav tako polno, zajetno je je pel kakor nekoč, rahlo bahavo, širokozmozavestno, slovesno užaljeno. Magister je pridržal sapo, da bi bolje čul. Nato se je od dahnil in menil polglasno:

»Gospod je v šoli, uči. Ne bom ga motil. Čujmo, kako zna gospod Procuramus.« »Gersonova hvalnica, Terenc, gramata Cochlaei, Jakinski Avguštin, Katonove gnome, Seneka de virtutibus in Panoimitanus,« mu je šlo rahlo pomilovalno skozi misli; »zdaj bom lepo priliki imel, poslušati, kako in kaj je z visoko štanjsko šolo. Tako bom vsaj po pravi vici mogel povedati svojemu gospodu škofu, če me bo vprašal.«

Znova je posluhnil napeto. Vikar je učil.

»Vstani, Marko! Bogatec, prosi sleherni nedvednosti rogatec, rogo te — vprašam, odgovori! Devet je odličnih pastirjev, a pravi je bil in bo en sam.«

Magister je čul, kako odgovarja dijak:

»Pastir je bil trojanski Paris, ki je trem ajdovskim lotricam srečo ugibal, pa sebi in svojim strašno nadlogo prizval. Pastir je bil Romulus, ki je z bratom ajdovski Rim gradil. Pastir je bil celó ajdovski bog Apolon, ko je kralju Admetu v Tesaliji krave pasel.«

»Nadaljuj, Jurij Tkalcčev,« je klical učitelj.

»Pastir je bil Mozes. Potem pa je izvoljeno ljudstvo iz Egipta izvel,« je govoril tiho učenec. »Pastirji so očaki Abraham, Izak in Jakob. Kralj David je očetove ovce pasel in Golijata ubil.«

»Prav si povedal! Govori in nadaljuj, nobilis Joannes,« je klical učitelj in učenec je navel:

»In kralj Cyrus je bil pastir in kralj Gygas je bil pastir —«

»Stoj,« je kriknil učitelj, »ali boš Najvišje ga z ajdovsko smotlako v en meh sesul? Počasi, moj nobile, nisva pred Gradiško v vojski, smo v šoli! Ti povej, Bogatec, contra omnem inscientiam rogatec, rogo te — vprašam. Pastir nad pastirji, danes, včera in jutri!«

»Jezus Kristus, sin božji,« je odgovoril učenec.

»Amen!« je zaključil učitelj.

Nekaj časa je bilo v šoli tiho. potem pa so se zopet obudili glasovi. Zdaj je vikar sam učil in pripovedoval:

»Spuštujte predstojnike! Duhovni smo predstojniki, duš pastirji. Tako je Bog rekel. Ali jih boste zato zasmehovali, pa četudi bo-

ste videli, da imajo svoje slabosti? Ne boste jih! Grešili bi. Taki bi bili kakor stari ajdže in vam povem, kako historia uči. Uči, da Athenienses niso marali Simonidesa, ker je vpil, ko je govoril; uči, da so Tebanci godrnjali čez Panikula, ker mu je slina letela iz ust; uči, da so Rimljani špotali velikega Scipiona, ker je v spanju smrčal; uči, da so se spakovali s Pompejem, ker se je praskal le z enim prstom; uči, da so Julija Cezarja ubili, ker se je previsoko pasal — uči, kaj hočete še več?»

Očitno se je tu vznejevoljil, morda, ker so se mu gojenci nasmehnili, zakaj trpko je zavpil:

»Procuramus! Stoj in svojo čast rešuj, če kaj veš, nobilis Joannes! Manlij Kapitulin!«

»Tri in trideset brazgotin je imel na telesu,« je odgovoril Kobenceljev.

»Lucij Dentat?« je renčal učitelj.

»Iz stoindesetih bojov je imel pet in štiri deset zaraslih ran.«

»Mirabilia mundi!« je hotel učitelj; učenec je vse navel.

»Pa še druga čudesa, ki vesta zanje Stagirit in Plinij!«

»Ljudstvo Astomov, ki so brez ust, Andabati, ki se vojskujejo meže, Samojedi, ki v snegu spe, Kondeji, ki kače žro, Tartari, ki se z zobmi rode —«

»Selenitske žene,« se je podelala učitelju jeza, »ki kakor kokoši — pa saj ni, da bi vam pravil, ki ste še otročji. To še povej, moj nobilis, kaj mačke in psi žro, če jih v trebuhu ščiplje?«

»Rosno travo,« je vedel učenec.

»Jeleni?«

»Polaj.«

»Podlasica?«

»Rutico.«

»Merjasec?«

»Bršljan.«

»Jerebice?«

»Lovor.«

»Lestovke?«

»Kamen heliodor, zato, da imajo čiste oči.«

»Kakor vi vsi, ki ste še nedolžni,« je zrasel veselo in ljubeče učitelj, »da bi do starih dni taki bili.«

Kakor glumec je nato spremenil glas in vprašal:

»Riba je najbolj neumna žival in ščuka je riba. Pa le nosi v glavi vso božjo martro. Kaj je nam potrebno nositi v glavi in srcu? Procuramus! Odgovorite prvo, k a k o?«

»Kakor kralj Aleksander Homerove pesmi,« je odgovoril prvi učenec.

»Kakor cesar Augustus Vergilove zgodbe,« je povedal drugi.

»Kakor kralj vseh modrecev Aristoteles Sperzipa,« je vedel tretji.

»Zdaj pa še k a j?«

»Sveto pismo!« so jeknili vsi gojenci obenem. Učitelj je dejal:

»Amen! Vstanite, gremo na vrt!«

Magister v spovednici za glušce se je vzdramil in dvignil. »Še je stari šegavi učitelj,« je občutil o vikarju, »kdor je kdaj v to njegovo šolo hodil, ne bo je pozabil.« Bil je ves razigran in poln hvaležnosti in spoštovanja do starega gospoda, tretjega žerjava na Krasu, svojih dveh drugov prevrednega bojevnikarja z grbom spečih ptic in kratkim geslom: Vigilo — čujem!

Vstal je, se pokrižal z blagoslovljeno voščilo in stopil pod milo nebo. Zavil je ob cerkvi mimo grobov, našel materin, pomudil se kratko na njem in krenil nato proti vikarjevemu domu. Stopil je v odprto vežo, jo prešel, kakor je vedel, da drži na vrt za hišo. V mraku je moral tipati po strmih stopnicah navzdol. Na vratih, preden je stopil na vrt, je posluhnil. Učitelj je bral s svojimi učenci iz evangelijev.

»Hora biblica — ura svetega pisma,« je pomislil magister. »Učitelj, da mu je podobnega iskati. Kako lepo se je v šolski sobi uvedel iz posvetne v božjo modrost,« je občutil priznavajoč vzgojni način vikarja Procuramusa.

Iz temnega hodnika je pogledal na vrt. Tam je bila v jarkem jutranjem solncu miza. Na mizo je bil položil učitelj košarico sadja, grozdja in breskev. Tudi nekaj figbelic je bilo vmes, da bi se tem bolj ujemale s tem, kar je snovala učiteljeva beseda, povzemaje iz svetega pisma po jasnem načrtu. »Smokve okušajo pa grozdje zobajo,« je videl in vedel magister o dijakih vikarjevih, »kako ne bi zlahka umeli besede, ki jo čujejo, in jim baje o čudesu iz prilik o grozdu v stiskalnici, o smokvi, ko se muži, o vinu in vinogradniku in še delavcih, ki jih je gospod za kopanje našel.« Veliko spoštovanje je začutil magister ob tem, kar je videl in čul, do svojega davnega učitelja, popolnoma je pozabil, da se pravo lice štanjelske šole hudó loči od onega, kar je vikar sporočal škofu Tekstorju na Dunaj in v Gornji grad. Ob njegovi besedi se je hotelo magistru zazdeti, da se celó on sam uči, da čuje sicer vse, kar mu je že znano, a da čuje drugače, nekako tako, kakor da ni iz Pisma, temveč resnica od včeraj in da se je zgodilo vse nekje blizu na Krasu pod Svetim Tomažem, okoli Tomaja ali pa tostran proti Repentabru ali Komnu. Učitelj visoke štanjelske šole je učil:

»Izveličar je bil na svatbi v Kani Galilejski. Pa je gostom in svatom pošlo vino. Gospodova nebeška Mati, ki so se ji ljudje smi-

lili, je prosila svojega Sinu: Vina nimajo. On, ki je sam vse vedel in tudi to, da vina nimajo, se pusti prositi po svoji Materi, preden da. Nejeverni mojih in vaših dni, otroci, pa jo lajajo, da ni bogorodica, in smešijo nas, ki smo ji vdani, da nam je žena, ki je Izveličarja rodila, nad Boga samega boginja in da smo malikovalci. Pa bodimo taki malikovalci; verujte mi, na božji in nebeški svatbi nam bo zato najboljšega vina natočil in dejal: Zato, ker je Mati prosila za vas, zato ker ste mene častili, ko ste njej spoštovanje skazovali.«

Potem je razgrnil v Mateju in razlagal:

»Grozdja ne beró s trnja in smokev ne z osata, vsako dobro drevo rodi dober sad, slab bo drevo pa slab sad. Pa še tako je drevje, ki nič ne rodi, hrast, bukva, gaber in lesnika. Zato ga sečemo in kurimo. Glejte, tudi človek je drevo. Vsak bo rodil po tem, kar je. Glušec Gospodu ne bo pel, a se bo po svoje zveličal; hromec ne bo plesal kakor kralj David, pa ga bo gospod Bog drugače večne smrti otel: trto radi grozdja, trn radi trnja, ki tatovom v staje in polja brani. Lesnika je slabega drevesa slab sad, pa je vendar ljuba Bogu. Merjasca in divjo laznino redi v gozdu, pa cepiti je moči v njo, kakor cepijo goreči misijonarji božjo besedo v srce in dušo divjih ljudi, ki še konjsko čeljust molijo pa sirovo meso z govnom posoljeno žro. Breskvo, ki dve leti zori, v tretjem pa jalova usiha, posekamo. Prav po pameti. Nespametna bi bila božja pravica, če bi s človekom, ki svojemu Bogu ne služi, delala mileje. Ne more in ne sme. Pravica je, pa še božja! Zato pa naj gledajo, ki jih Gospod jalovi smokvi primerja, naj gledajo! Preklel jih bo, kakor je tisto nesrečno drevo brez sadu.«

Prestal je za trenutek, kakor da premišlja. Nato pa je nastavlil čudno resno, trdo, jezno.

»O hudobnih in dobrih je zapisano, da se spoznajo po sadu. Mladi ste še, malo veste, zato pa meni verjemite, ki sem star in mi je hudo, da sem moral dočakati, kar sem, ko se z vseh vetrov sejejo krivi učitelji, krivi presroki iz Antikrista, pa uče norčavosti, obljublajo blagovest in zveličanje, hlinijo vdanost v Boga, pa so volkovi v ovčjem krznu, ovčje okoženi roparji duš. Po sadovih jih boste poznali, da nimajo ne Boga ne Njegovega Sinu, ki nas je odrešil. Kristus je bil ponižen, oni so peklensko napuhnjeni, Kristus je bil do smrti pokoren, ti so uporni; On čist in nedolžen, ti nesramni kot mezgi. Duha da imajo, se bahajo. Imajo! Iz Satana, ki je prvi gorel in je prvo slabo drevo, duh uporni, oče tistih hudobnih vinogradnikov, ki so Gospodu, ki jih je najel, hlapce morili in potem še njegovega lastnega sinu ubili.«

Zasopel je utihnil za nekaj časa. Bolj mirno je dodal nato:

»O smokvi, ki se muži, je zapisano, da je znamenje. Tudi mi imamo znamenja. Le umeti nam jih je treba, da nas groza prešine pred uro, ki se bliža z Antikristom in njegovi. Kaj pravim groza! Dober sad rodimo, pa se nam ne bo bati strogega Sodnika, ko bo vstal na nebo. Pa čujte Njega samega, otroci moji, in potem razsodite, kako neki bi moglo biti drugače, kakor pa vas jaz učim.«

Odprl je knjigo, ki jo je magister poznal in je bila tista z znamenjem spečih ptičev in z bedočim žerjavom na sredi. Vneto, kakor da moli, je bral iz nje in tolmačil sproti iz bukovske besede v štanjsko:

»Janez, na petnajsti glavi od prve do osme redi. Jaz sem prava vinska trta... Jaz sem trta, vi mladike. Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu. Brez mene pa ne morete nič storiti. Če kdo ne ostane v meni, se kakor mladika vrže ven in usabne; in jih pobirajo, jih mečejo v ogenj in gore.«

Venceslav Sejavec:

KO NJIH UTRUJENE ROKE...

*Ko njih okorne, utrujene roke
opoldne pred jedjo križ naredo
čez znojno čelo, ustnice in prsi,
in se v molitev sklenejo njih prsti
za blagoslov neba, stopinjo pravo —
tedaj se k njim na pokošeno travo
sam Bog dobrotno, milostno posede,
zajemlje ž njimi tam iz skupne sklede
in ž njimi se pogovori, pomeni,
bridkosti jih in križev razbremeni.*

Zacharias Topelius:

BREZA IN ZVEZDA.

(Finska bajka. — Prevedel Peter Butkovič.)

POVEM vam zgodbo iz življenja dveh otrok, ki sta imela samo en smoter pred seboj. Redkokdaj je mogoče kaj takega povedati o človeku.

Pred več ko sto in petdesetimi leti so velike nesreče in nadloge kot posledice vojne padle na Finlandijo. Mesta so ležala v pogoriščih, žito je bilo poteptano, glad in še posebno boleznj so pobrale na tisoče žrtev. Povsod okoli sta se razlegala le jok in vzdih in v potokih so tekle solze in kri. Spomin na te pregrozne čase se nikdar več ne zatre.

Družine so bile razporene: nekateri so bili odpeljani v jetništvo, drugi so se skrivali v gozdovih ali pa so zbežali v Švedijo. Pogostokrat ni vedela žena, kaj se je prigodilo možu, in otroci so zastonj iskali svoje starše.

Ko je naposled nastal mir in so se ljudje mogli vrniti do opuščeni domači ognjišč, ni bilo družine, ki bi ne objokovala katerega izmed svojih. Prav kakor žena, ki je izgubila sina in je gledala venomer v daljavo in je izpraševala sestro: »Ali ne vidiš ničesar?«, tako so ljudje ob pogledu na prazna mesta pri mizi izpraševali drug drugega: »Ali ne vidiš ničesar?« — »Ničesar ne vidim,« je bil odgovor.

Včasih pa se je prikazal na obzorju goreč oblak: bile so trume beguncev, ki so se vračali domov. Če se je zgodilo, da sta oče in mati spet našla katerega ljubljene otrok, je bilo v hiši takšno veselje, kakor da bi nekdanjih žalosti sploh nikdar ne bilo.

Med otroci, ki so bili ugrabljeni in odvedeni v tuje kraje, sta bila tudi dva malčka: bratec in sestra. Dobri ljudje pa so ju ohranili in zelo skrbeli za nju.

Minilo je nekoliko let. Otroka sta rasla v okrilju ljubeznivih varuhov, a dasi v svoji sreči nista ničesar pogrešala, sta vendar ne prenehoma hrepenela po starših in po domačem kraju. Tako so nekdanji jetniki v babilonski sužnosti obežali harfe na rečne vrbe in niso hoteli ne peti ne plesati na tuji zemlji: njih srca so ostala v Jeruzalemu.

Ko sta otroka zvedela, da je zavlada v Finlandiji mir, in se more lahko vsak spet vrniti tja, njuno hrepenenje ni imelo več mej. Prosila sta za dovoljenje, s katerim bi se smela podati v domovino.

»Kaj pa vama prihaja v glavo!« so se nasmejnili njuni varuhi. »Do Finlandije je več nego sto milj.«

»To ni nič; da le greva tja,« sta vzkliknila otroka.

»Ali je za vaju tako slabo pri nas? Saj imata v izobilju vsega, česar vama duša poželi: mleka, sadja, lepo stanovanje in varuhe, ki vaju tako močno ljubijo. Kaj hočeta še več?«

»To je res. Ampak midva bi se rada vrnila v rojstni dom,« sta odvrnila otroka.

»Tam vladata glad in revščina. Vajino stanovanje bo jelkin gozd, vajina postelj gozdni mah in črni kruh edina vajina hrana. Nič vaju ne zavaruje pred mrazom in snegom. Starši in sorodniki so vama gotovo že davno pomrli, okoli pogorišča vajinega doma pa se potikajo volkovi.«

»Morda je res, ampak midva bi se rada vrnila v rojstni dom,« sta odvrnila otroka.

»Kdo pa vama pokaže pot do rojstnega doma?«

»Bog,« je odgovoril deček. »Prav dobro se spominjam, da je pred našo hišo rasla velika breza, na kateri so ob svitu žvrgoleli ptički.«

»Jaz pa se dobro spominjam, kako se je zvečer skozi njene veje bliščala zvezda,« se je oglasila deklica.

»Neumnosti govorita! Prav gotovo bi na potu zašla,« so rekli njuni varuhi.

Zabranili so jima še dalje sanjati o povratku, a tudi najstrožji ukaz ni nič zalegel: otroka sta še vedno mislila na to in hrepenenje v njunih srcih je še bolj raslo.

Neko noč je rekel deček svoji sestri:

»Ali spiš?«

»Ne,« je odgovorila deklica. »Ne morem zaspati, ko pa vedno mislim na najin rojstni dom.«

»Jaz ravnotako. Poslušaj! Poveživa najine reči v culo in pojdiva! Zdi se mi, da mi Bog govori na ušesa: »Vrni se v domovino! Vrni se v domovino!« Kar Bog zapove, ne more biti slabo.«

»Tudi jaz sodim tako.«

Vstala sta potihoma, povezala culi in odšla. Noč je bila krasna in mesec je bil na nebu.

»Bojim se, da kje ne zablodiva,« je rekla sestra, ko sta šla že kos poti.

»Pojdiva vedno proti zahodu tja tja, kjer je zašlo solnce sredi zlate zarje,« je rekel brat. »Ko ugledava veliko brezo pred domom in zvezdo, ki se blišči skozi njene veje, spoznava, da sva našla svoj rojni dom.«

Nekoliko dalje je spet rekla sestra:

»Bojim se razbojnikov in divjih zveri.«

»Bog naju bo varoval,« je odgovoril brat. »Ali znaš molitvico, katero je naju mamica naučila: »Kjerkoli sem, sem v rokah božjih?«

»Da. Vsemogočni nama pošlje angele, ki bodo čuvali nad nama.«

In pogum je stopil v njuni srci. Deček si je oskrbel za morebiten napad močno palico, pa se jima ni nič hudega pripetilo. Postala sta na križpotju in ugibala, v katero stran bi krenila. Kar se oglasi na poti, ki je vodila na levo, žgolenje dveh ptic.

»Govore nama, naj greva tod,« je zaklical deček.

»To ni navadno žgolenje ptic, ampak angela sta, ki sta poslana od Boga,« je rekla sestra.

Šla sta tako dolgo, da se je sestra zares pred njima in jima kazala pot. Hranila sta se z gozdnimi jagodami, žejo sta gasila v bistrih studencih in spala sta na mehkem mahu. In čudo: nikdar jima ni zmanjkalo hrane, nikdar jima ni bilo treba skrbeti za varno prenočišče. In si nista mogla tega razložiti. Pri pogledu na ptička pa, katera ju nista zapustila, sta rekla sama sebi:

»Angela božja sta z nama!«

Šla sta tako dolgo, da se je sestra zares utrudila in je rekla:

»Če bi morda že poiskala brezo?«

»Ne še,« je rekel brat. »Morava najprej zaslišati jezik, katerega so govorili najini starši.«

Šla sta vedno proti zahodu. Poletje se je že skrčilo in zrak je bil dan za dnem hladnejši.

»Ali še ne vidiš naše breze?« je vprašala sestra.

»Ne še,« je odgovoril brat.

Dolgo sta hodila po ravnini in naposled prišla v gorat kraj, kjer je bilo polno jezer in šumečih potokov.

»Kako prideva čez te vode navzgor?« je rekla sestra.

»Jaz te ponese,« je odgovoril brat in jo je vzel v naročje.

»Kako prideva čez te reke in ta jezera?« je vnovič vprašala sestra.

»S čolnom jih preplavava,« je odgovoril brat.

In zares! Ko sta šla po bregu navzdol, sta našla čoln, kakor da bi bil prav za njiju pripravljen.

Nekega večera sta izmučena od dolgega potovanja prišla do samotne kočice, ki je bila zgrajena na temeljih bivališča, ki je bilo svoje dni v vojski pogorelo. Na dvorišču je obirala deklica cvetače.

»Ali nama daš eno?« sta otroka vprašala.

»Seveda,« je odvrnila deklica. »Pa stopita v hišo, kjer vama mama postreže!«

Ko je brat zaslišal te besede, je objel deklico okoli vratu in jo pritisnil k sebi jokajoč od veselja.

»Radi česa si tako srečen?« ga je vprašala sestra.

»Ta deklica govori jezik, ki so ga govorili najini starši,« je zaklical deček. »Sedaj pa že lahko poiščeva našo brezo in našo zvezdo.«

In sta stopila v hišo, kjer so ju pogostili. Vprašali so ju, odkod prihajata.

»Oddaleč,« je odgovoril deček. »Vrniti se hočeva v naš dom, kjer so naju pred desetimi leti ugrabili. Veva pa samo to, da je rasla pred domom velika breza, na kateri so žrtev goleli ptički in je zvečer zvezda svetila skozi njene veje.«

»O ubogi siroti!« so jima rekli. »V Finlandiji raste na tisoče brez in na nebu sveti na tisoče zvezd. Kako lahko se človek zmoti!«

»Bog nama pomore,« sta rekla otroka. »Angeli so naju pripeljali v domovino in varovali so naju, ko sva prehodila neizmerno daljavo.«

»Finlandija je velika,« je rekel ta ali oni in zmajal z glavo.

»Bog je še večji,« je odgovoril deček.

Otroka sta se zahvalila za gostoljubnost in sta se spet spustila na pot. Od tega časa pa jima ni bilo treba več prenočevati po gozdovih, kajti v vsaki hiši so ju ljubeznivo sprejeli. Poleg vse revščine sta smela sedaj računati s koščkom kruha in s streho nad seboj, saj sta se vsem v dno duše smilila. Pa nista mogla najti ne breze ne zvezde. Pred več dnovi je rasla breza in je nad njo svetila zvezda, pa nista bili ti, kateri sta ona dva iskala.

»Ah, Finlandija je velika, midva pa sva tako majhna,« je vzdihnila sestra. »Nikdar ne najdeva našega doma.«

Brat jo je pokaral.

»Ali ne veruješ v Boga?« je rekel.

»Verujem,« je odgovorila.

»Bog nama more storiti še večje čudo, nego to, za katero ga prosiva. Ko so šli belehemiški pastirji v noči Kristusovega rojstva v hlevček, da bi tam počastili Boga, jih je zvezda peljala tja. Tako bo tudi naju zvezda pripeljala do našega doma, ako ne izgubiva vere.«

»Imaš prav,« je priznala sestra, ki se je v vseh rečeh strinjala z bratom.

Dve leti sta že bila na potu. Prišle so binkošti, ki so bile v tem letu koncem maja. Dan je bil topel in drevesa so se že ogrnila z zelenjem. Zvečer sta mlada popotnika zagledala neko hišo in sta stopila na dvorišče, da bi poprašala za prenočišče. Pred domom je rasla velika breza, ki je šuštel z mladimi listi. Skozi njene veje pa se je bliščala večerna zvezda: samo ona je že migljala na jasnem nebu.

»To je naša breza,« je vzkliknil deček.

»To je naša zvezda,« je zaklicala deklica.

Presrečna sta si padla v objem in s solzami zahvalila Boga.

»Poznam hlev, kjer je imel oče konje,« je rekel brat, ko se je razgledoval.

»Poznam korito, kjer je mati napajala živino,« je rekla sestra.

»Vidim dva križca na brezi. Kaj naj to pomeni?«

»Rada bi šla v hišo. Bog ve, če starši še žive? Morda naju ne spoznajo? Brat, stopi ti prvi noter!«

»Postojva nekoliko pod oknom in poslušajva, kaj govore tam,« je rekel brat in pritiskal roko na srce, ki je močno bilo.

Dva človeka sta sedela v izbi: moški in ženska. Nista še bila stara, a skrb in revščina sta pred časom razorala njuna obraza. Moški je govoril:

»Binkošti so. Dan, v katerem je poslal Bog Duha Tolažnika v potrta srca. Za naju pa ni tolažbe... Štiri otroke sva imela. Dva spita pod brezo večno spanje, dva sta bila ujeta in odpeljana v sovražno deželo. Nikdar več se ne vrneti. O, kako težko je človeku samemu v starosti!«

»Pri Bogu ni nič nemogoče,« je odvrnila ženska. »Njegovo usmiljenje je neizčrpno. Ako je izpeljal izraelsko ljudstvo iz egiptovske dežele, zakaj bi nama ne mogel vrniti otrok. Koliko let je že od tega?«

»Blizu dvanajst. Deček bi moral imeti že sedemnajst, deklica pa šestnajst let. Kakšno veselje bi bilo, ko bi ju spet našli! Ali nisva vredna te sreče?«

V tem trenutku sta otroka vstopila. Povedala sta, da prihajata oddaleč in sta lačna.

»Pridita, povečerjajta z nama in prenoči ta tu,« je rekel oče. »Ko bi najina otroka še živela, bi bila ravno v vajini starosti.«

»In bi bila prav tako ljubezniva, kakor sta vidva,« je dodala mati.

Oba sta se razjokala, ker nista mogla še dalje prenesti svoje bolesi. Potem sta se vrgla staršem okoli vratu.

»Ali naju ne poznata?« sta zaklicala. »Vajina otroka sva. Bog naju je čudovito privedel k vama.«

Starši so polni radosti pritiskali in poljubljali svoja zaklada. Potem so vsi štirje pokleknili in zahvalili Boga za njegovo veliko ljubezen. Povedali so si vse, kar so prenesli in pretrpeli. Sedaj v veliki sreči pa so kmalu pozabili na prestane nadloge in križe.

Oče je bil vesel velikega in močnega sina, mati pa je varno gladila črne hčerkinine lase in ji poljubljala sveža lica.

»Bila sem prepričana, da se nama bo danes pripetilo nekaj lepega,« je rekla. »Zgodaj rano sta dva nepoznana ptička priletela na našo brezo in veselo žvrgolela.«

Ovčja vas na Koroškem
pod Sv. Višarjami.

»Poznam ju,« je rekla deklica. »Prav ona sta naju pripeljala semkaj. To pa nista ptička, ampak angela varuha, ki sta delila z nama to veselje.«

»Sestra,« je rekel brat. »Pozdravi tam zunanaj še enkrat našo brezo in zvezdo in pomoliva na grobovih najinih bratcev. Prav govoriš: ta ptička, ki sta nama kazala pot, sta bila angela in v njenem spevu sva vedno slišala besede: »Vrnita se domov in potolažite svoje starše!« Njima gre zahvala, da nisva na pustih ravninah trpela gladu, da sva varno prenočevala po gozdovih, da sva premagala vse trpljenje in tudi našla našo brezo in naš rojstni dom.«

»Poglej, kako lepo miglja najina zvezda,« je rekla sestra. »Končno sva prišla na smoter najine potil!«

»Ljuba otroka!« se je oglasil oče. »Celo človeško življenje je pot, vodeča do vzvišenega smotra, do nebes. Vedno morata hoditi po nji, imajoča Boga v svojih srcih! Angela sama, katera sta vama pripomogla najti rojstni dom, bosta na ti poti vajina vodnika. *Iskala sta brezo, kar pomeni našo domačijo: Ljubita jo vedno in delajta za njo celo svoje življenje. Iskala sta zvezdo, kar pomeni večnost: Naj vama sveti ta zvezda do konca dni!*«

»Amen, amen,« so potrdili otroka in mati s sklenjenimi rokami.

Mirko Avsenak:

IZLET.

Morda, morda pa moje dekle je breza ob poti in vse so drugo bile le blodne sanje.

O, le zakaj ne pokličeš me nikdar po imenu, dekle moje, breza ob poti, ko mimo popotnik gre, obupno iščoči, sam v svoji goreči samoti?

Da, da, da, moje dekle je ona breza ob poti!

Joža Lovrenčič:

CESTA IN NJEN VOZEL.

Povest iz XIV. stoletja.

TA čas je stopil Trdan v Trnovski klanec; vsakotoliko je zažvižgal na prste in malo prisluhnil, če mu kdo odvrne. Nič ni ujel, le prhut nočnih ujed je slišal in kvičkanje skovirja. Globoko pod njim je šumela Soča in se iskrla v mesečini. Gore na desni in levi in v ozadju so kot srebrne strmele pod nebo, na katerem so ko živa cesta mrgoleli gostosevci, kakor bi hoteli koroški voz privabiti v svoj tir. — Po zvezdah je Trdan prerazčunil, da je okoli polnoči, in je znova zabrlizgnil.

Postal je.

Tam gori v najhujšem delu klanca je odzvižgalo in zapazil je dvoje senc.

»Prva postojanka,« je pomislil Trdan in podvizal.

»Trdan!« ga je pritajeno poklical nekdo.

»Koj, koj!« je odvrnil; po glasu je spoznal Draščeka, ki se je bil kar od kresa zgubil nizdol po griču proti Trnovemu.

»Dolgo si se mudil pri Cvetani,« ga je sprejel Drašček v družbi Habadinovih drugov.

»Dolgo ali kratko, — tu sem in kot vidim, še nisem kesan!«

»Nataknenj si!« se je zasmel Drašček in kdo ve, kako bi mu bil povrnil te besede Trdan, da ni pridiral isti trenutek na svojem konju Habadin in naročal: »Dobro kaže! Pet voz je na poti in nekaj tovornikov. Vozove pustite Čedajcu, tovornikom pa dobro preiščite njihove zaloge in jih olajšajte, če pridejo do vas, ker nocoj so naše postojanke od Predila do sem goste! Jaz grem, da obvestim Čedad...«

»In če opravijo drugi s tovorniki, naj odidemo mi s praznimi rokami, samo da bo tvoj čedajski Peter sit?«

»Dobil boš svoj del, ne boj se!« ga je pomiril Habadin, vzpodbodel konja in odpeketal, ko da ga nese veter...

»Le pojdi, mi bomo pa naredili, kakor bo nam kazalo, kaj ne?« se je obrnil Trdan do Draščeka in njegovega druga ter nato zginil z njima v zasedo pod košato bukev, kjer so prežali še trije možje, oboroženi z velikimi gorjačami. Slišali so Trdanove besede in jih bili veseli. V znamenje, da soglašajo z njim, so mu stisnili roko: »Tako se govori! Čemu bi se človek zadovoljil z groši, če se lahko založi s tovorom srebra ali celo zlata!«

Posedli so v mah pod bukvi in ukrepali, kako bodo opravili z vozniki. Ura za uro je tekla, počasi, počasi...

Tam onkraj Soče v Drežnici se je oglasil

prvi petelin in dal znamenje, da se nagiba noč v jutro. Družba v zasedi je postala nestrpna. Kaj, ko bi bili njihovi tovariši v gorenjih, srečnejših zasedah opravili že svoje, držoč se modrosti; kdor prej pride, prej melje!...

Pa so od Trnovega zaslišali koroško vozniško pesem, ki je pričala voznikovo zadovoljnost in brezskrbnost:

Od Zile, Beljaka,
čez strni Predil
tovorim in vozim,
da bi mojco dobil...

Zasedniki so se vzveselili in se pripravili...

Vrh klanca se je prikazal voz. Voznik je prenehal s pesmijo, zavrl, dal pod zadnje kolo čevelj in stopal ob konjih. Pred njim se je zagnal po cesti nizdol ovčarski pes in začel lajati. Prišel je prav do zasede, se ustavil in se drl. Trdan je stopil izpod bukve, pes ga je zagledal in se zagnal proti njemu, a že čez trenutek obmolknil. Gorjača mu je priletela na glavo in stegnil se je. Voznik je menil, da se mu je zgubil v gozd za divjačino, in je mirno stopal ob vozu, a ko je privozil v najhujšo strmino, so planili Trdan in njegovi iz zasede, zgrabili konje in voznika, podložili kolesa in Trdan je zahteval:

»Odkupnino — ali pa ne pripelješ ne kosa blaga v Čedad!«

Voznik je prosil, rotil, se oziral, če prihaja že drugi voz, kazal oblastveno kraljevo pisanje, ki mu zagotavlja neoviran prevoz, a ko le ni vse nič pomagalo, se je odkupil, glasno zabavljajoč. Ko so pa zasedniki šteli in si delili groše, je pognal konje in le še mrmral, ker bil je vendar vesel, da je tako šlo...

»Bodo pa kupci povrnili!« se je tolažil...

Priškripal je še drugi, tretji, četrti voz, vsi v takem presledku, kot bi jim kdo določal čas, računajoč, koliko je treba, da se z voznikom opravi...

»Dobro delajo naši tovariši.« so menili izsiljevavci v Trnovskem klanecu, ki so popuščali od voza do voza v odkupnini in menili koreniteje opraviti s petim vozom, o katerem jim je tretji voznik, hoteč sebe ceno spraviti iz nevarnosti, povedal, da vozi daleč iz severnih krajev srebro in tudi zlato.

»Habadin in njegov Piero naj le čakata!«

»Norci bi bili, če bi ga slušali!«

»Mogoče bo toliko bogastva, da mu potem lahko pokažemo hrbet. Izpod Mrzlega vrha smo se že tako preselili...«

»Svet je širok — čez gore jo udarimo na ono stran, pa začnemo v kakem mestu počestno živeti. Kdo bo vedel, odkod je naše bogastvo! Habadinu potem ne bo treba več polagati računov!«

»Trdan, pojdeš z nami?«

»Nak!«

»Seve, seve, pozabil si, kaj je pravil Drašček. Dekleta, kot ga ima v Kobaridu, ne dobi, naj ga gre iskat širom sveta.«

»E, Trdan, ali veš, celo Habadinu je všeč! Ko je oni dan prišel iz Čedadu in se vrnil v naše selišče Pirate, — bil sem takrat še gori — je bil kar zaljubljen, kakor bi ne imel še nikdar kakega dekleta...«

Trdan je grdo pogledal in ko so videli, da mu pogovor ni všeč, so obmolknili, ker bali so se, da bi se ujezil ter jih kratkomalo pustil. Pri petem vozu bi težko pogrešali njegovo silno pest, o kateri so vedeli, kako zna udariti, kadar je treba.

Pa ni bilo treba. Uračunali so se. Petelini v Drežnici so se oglašali ko za stavo, iznad Krna se je začelo že svitati, petega voza pa ni bilo in ni bilo. Tudi tovornikov ni bilo...

»Ali nas je potegnil Habadin ali tretji voznik ali so nam na Bovšku prihranili delo?« so ugibali zasedniki in si niso vedeli odgovora...

* * *

Ko je pripeketal konj s Habadinom v Kobarid in prhnil mimo lipe, se je berač Korošec zbudil in zazdehal:

»Dovolj bo spanja, vsak čas se začne zori. Če hočem kaj tam doli pri Sv. Ivanu prositi, kar pot pod nože v božjem imenu!«

Mimogrede si je vrgel par prgišč vode v obraz, da bi pregnal zaspanec, in je krenil proti Kotu. Hlad, ki je vel iz močvirja ob Idriji, ga je dodobra prevzel in spešil je k rake, da bi se ogrel.

»Hencajte, zdaj me kar zebe, a preden bo poldan, bo že lilo z mene! Vroč dan bo, vroč — pa naj bo! Kar bo trpljenja, naj bo v dobro moji duši...«

In je še mrmral in je izginil v megli, a preden je prišel do Starega sela, ga je dohitel prvi voznik in Korošec je prisedel in kratkočasil moža z vsemi mogočimi zgodbami in šegavimi dovtipi, ki se jih je bil nabral v svojem beraškem življenju...

VI.

Kobariški otroci, ki so pod Mlini pasli in se igrali v svetlem solncu kresnega dne, so zagnali navdušen vrišč, opazujoč nenavadno kobilico, ki jo je iztaknil eden izmed njih v travi in jo, držeč v roki, kazal.

»Joj, kako je velika, take še nisem videl!« se je čudil prvi, drugi je ugotovil, da ima štiri perutnice, tretji ji je videl na glavi greben, ki mu je bil posebno všeč, deklicam pa je ugažala, ker je bilo njeno truplo posejano s svetlimi pikami, ki so se izpreminjasto lesketale v solncu ko žlahtni kameni, kakršne so videle našite v okras na oblekah gosposkih žena iz Tolmina in Čedadu.

Ko so si kobilico ogledali, so pozabili na igre in šli, da bi poiskali še katero: vsak bi se rad postavil s tako nenavadno živalco... Iskali so v travi in na grmičju in vsakotoliko je vesel vzklik pričal, da niso iskali zaman. Ko so dobili vsak svojo, so se posedli po trati, jih primerjali in se igrali z njimi konje...

Solnce je bilo že nad Sočo in pregnalo roso, ko so otroci zagnali znova vrišč. Iznad pašnika, iznad travnika in njiv so se začele dvigati kobilice, se v zraku iskale in se družile cvrčč v urejeno trumo in odšumele, kot bi iskale primerne kraja, kjer bi se spustile na tla.

Tedaj se je tam doli od Tolmina pojavil čuden oblak; za njim drugi in še tretji. Kot da bi jih gnal veter, so se bližali — vetra pa ni bilo. Kar nenadoma se je potemnilo. Otroci so pogledali, kam se je skrilo sonce, in videli so, da ga je zastrl prvi oblak, ki ni bil ne črn ne siv, temveč kotlovinasto zelenkast... In še se jim je zazdelo, da cvrči iz njega.

»Kobilice!« so se prestrašili.

Živina se je vznemirila.

Živina se je vznemirila. Tam gori s ceste so zaslišali:

»Domov, domov! Hitro z živino domov!«

Niso si dali dvakrat ukazati: s pastirskimi palicami in šibami so zganjali govedo in drobnico izmed grmičevja na cesto in udarjali po njej, da je drevela kot pred nevihto proti vasi...

Tudi ljudje so leteli s polja in prestrašeni gledali, kaj bo.

Oblaki so pripluli nad kobariško polje in ko so se spuščali niže, je bilo videti, kako lete po zraku ogromne kobilice, krdelo za krdelom, in da se nekako vidoma množe. Ko so se spodnje vrste spustile na tla, so jim sledile v strogem redu ostale in širom polja napravile cele tabore, nakar so se razlezele in glodale in žrle bilje in klasje, travo in listje...

Na trgu pod lipo so se zbirali ljudje in ugibali, kaj bi začeli. Cvrčalo in striglo je iz polja od vseh strani, a od Tolmina so se vazlili novi oblaki...

»Gorje, gorje, ob vse bomol!« so vzdihovali ljudje vse križem.

»Svetovit se jezi, poslal je nadlego kot ono leto pred davnim časom, ko se je naš rod obrnil od njega. Mojega deda ded je pripovedoval, kako je bilo tedaj. Še se spominjam, kako sem se zgrozil, ko mi je otroku pravil oče kot njemu njegov: »Ko je zanemarilo ljudstvo bogove svojih očetov in se dalo krstiti, so prišle v našo deželo kobilice, velike ko vrabci. Tam nekje ob Muri so predrznega človeka, ki je zajahal med nje, obrale živega do kosti in potem še konja...«

»Žrtvuimo Svetovitu!« so zaklicali.

»Zrtvujmo, zrtvujmo mu!«

Bojan je poslušal željo in ko so naložili na žrtvenik pod lipo dračja in drv, je šel, poiskal v staji belega jančka, ga zaklal, in ko je zagorel ogenj, ga je položil na vrh drv. Prijeten vonj lipovega cvetja je izginil ob smodu volne in mesa in veselo brenčanje čebel je prenehalo; pregnal jih je smrdeči dim, ki je prodiral v lipo...

Isti čas se je zazibal zvon v stolpu in kot mila prošnja je odmeval v zrak in preglasil cvrčanje kobilic. Cerkvenec je v sili nenadne zadrege pozabil na cerkveno prepoved — interdikt — in zvonil, da bi se Bog usmilil in pregnal požrešno živad.

Posamezni ljudje so se zbirali okoli cerkve in glasno molili...

Bojana je zvon vzdramil in naročil je Trdanu, naj gre in prepodi cerkvenca, da ne begal ljudi.

»Ded, pusti ga, naj zvoni. Mogoče bo bolj pomagalo ko žrtev Svetovitu...« je boječe prosila Cvetana.

»Tiho, otrok!« je bolj zarenčal ko rekel Bojan in bil zadovoljen, ko je stopil Trdan proti cerkvi in za njim še drugi, da bi mu pomagali, če bi se cerkvenec branil in bi mu njegovi bili v pomoč...

Ko je zvon obmolknil, se je pojavil cerkvenec s svojimi ljudmi in vsi so klicali proti lipi:

»Le malikujte, le! Bog nas tepe radi vas! O le počakajte! V Čedad pojdemo, kapitlju se pritožimo. Vikarja hočemo nazaj! Dokler je bil tu in je vsak dan maševal in molil, ni bilo nikakih nezgod. Vi ste krivi, da so prišle kobilice!«

»Ponovi, odpadnik, če si upaš!«

»Hlapec črnoriški, molči!«

»Kdaj so naši dedje poznali take nadloge? S krščeniki so prišle!«

»V Kobaridu ni mesta za vas, pojdite za vikarjem!«

»Kobilice naj požro še vas, drugega niste vredni!«

Tako so kričali v odgovor Bojanovi pagani in ker kristjani, zbrani okoli cerkvenca, niso odnehali, se je Trdan zagnal mednje in mlatil na desno in levo, da so se vsi razkropili. Cerkvenca je tako udaril, da je revež zakrvavel in obležal na mestu.

»Zdaj se repenči!« mu je zaklical in se zmagoslavno vračal pod lipo, kjer so ga, odobrujoč njegov čin, sprejeli. Ponosen se je bližal Cvetani, da bi ga tudi pohvalila, a Cvetana ga ni čakala, zbežala je v hišo, se vrnila z vedrom, natočila vanj vode in odbrzela k onesveženemu cerkvencu ter ga začela močiti, da je prišel k sebi.

»Cvetana, Cvetana!« je rjovel Bojan in ji grozil, a ona se ni zmenila ne za deda ne za Trdana, ki je pritekkel za njo in jo spočetka zlepa, potem pa shuda hotel odpraviti od ranjenca.

»Brez srca si! Tudi jaz bi se ti ne smilila!« mu je zagnala v obraz in njena beseda ga je tako prevzela, da je pozabil na svojo moč in obstal ko okamenel.

»Trdan, zgrabi jo in privleci jo sem!« je ukazal Bojan in množica okoli njega, ki se je zgražala, da je Bojanova vnuka šla pomagat cerkvencu, je ponovila Bojanove besede: »Zgrabi jo, zgrabi jo!...«

»Poizkusil!« mu je dela Cvetana, ki je dvignila cerkvenca in ga menila peljati proti njegovemu domu.

»Zgrabi jo!« je ponovil Bojan, ki ga je množica zadrževala, da ni planil proti vnuki. Videli so ga, kako se je tresel od jeze, in zato so mu prigovarjali, naj se ne razburja, da bo že Trdan opravil.

Ponovni ukaz Bojanov je v Trdanu premagal sleherni pomislek: zgrabil je Cvetano, jo odtrgal od cerkvenca, ki se je spet zgrudil, in jo odnesel na krepkih rokah pod lipo, kjer jo je postavil na tla.

»Kaj vendar misliš, Cvetana? Ali zasluži črnoriški hlapec, da ga otimaš? Bodi pametna!« so jo obdale tovarišice in ženske, možje in mladci so pa zadrževali Bojana, ki se je drl:

»O, le počakaj! Ali sem te zato vzgojil, da me izdajaš in pozabljaš na nauke in vero naše hiše! Mati te je zastupila, hinavščino si uganjala. Takoj se spokori! Pred žrtvenik stopi in prosi Svetovita, naj ti spregleda!«

»Ne, ded! Svetovita ne bom častila več, ker ga ni častila moja mati in ga ne časti. Tak bom molila, kot moli ona! Ona si ni upala vpričo vas paganov, jaz pa si upam. Iz ljubezni do nje, ki ste mi jo vzeli!«

Bojana po teh besedah niso mogli več držati, planil je proti vnuki in pobil bi jo bil, da ni teta Kunica stopila vmes in mu zabranila. Odvedla jo je v hišo.

»Pelji jo, o, le pelji jo, a če se ne spame tuje, ne bo pod mojo streho prostora za njo!« je kričal za njima Bojan.

Ko so ga pomirili, so se odločili in odšli v polje, da bi videli, kako je s kobilicami... Zgrozili so se: žitno polje — ko da bi ga požel, travniki — kot bi jih posekal, drevje in grmovje — kot bi ga ošmulil. Stali so in gledali, vzdihali in stokali in tožili in si niso mogli pomagati. Odhajali so domov, se vračali in videli še večje opustošenje.

Pod večer so opazili, da se je dvignilo krvelo kobilic in letelo proti Kotu. Pričakovali

so, da se dvigne vsa golazen, a niso dočakali. Kot v posmeh jim je cvrčala sita živad od vseh strani, celo z griča, ki ga je bila tudi košenito obrala...

Bojan se je vrnil s Trdanom v hišo, in ko sta stopila v izbo, je trdo vprašal sestro Kunico:

»Kje je Cvetana?«

»V čumnati,« je odgovorila Kunica.

»Pokliči jo, v izbo naj pride, da se posmenimo!«

»Ne bodi hud!« je prosila.

»Hud ali ne hud — pripelji jo!«

Kunica je šla, Trdan je sedel za mizo, Bojan pa je hodil gori pa doli po izbi in golčal:

»To ti pravim, Trdan. Nič več ne kaže odlašati, vzeti jo moraš. Ti jo boš priklenil nase in mogel obvladati, da ne preide k izdajicam vere očetne. Jaz sem star, kdo ve, čez noč me lahko zgrabi Morana in odvede s seboj. Potem bi po svoji ljubi volji delala in spremenila to mojo hišo v krščansko. Ko bo tvoja žena in postaneš ti naš — potem se ne bojim. Ti se boš držal...«

»Rad, oče Bojan! Samo...«

»Kaj samo?« je postal Bojan in udaril z ного ob tla, kot bi hotel že samo s tem povedati, da je vsak pomislek odveč

»Samo, če bo Cvetana hotela...« je dejal Trdan in tiše pristavil: »Oni dogodek jo je razburil. Če bi počakal...«

»Nič!...« je zamahnil Bojan z roko in zaklical v vežo proti čumnati: »Kunica, pripelji jo in ne zgublaj besed z njo!«

»Precej, precej!« se je odzvala Kunica; v njeni besedi je bilo žensko srce, ki je sočustvovalo s siroto Cvetano. Ko je stopila v čumnato, jo je našla klečečo na tleh ob postelji, glavo je imela naslonjeno na levo roko, desno pa je držala na prsih, kjer je čutila materin križec. Teta jo je trenutek gledala, potem pa stopila k nji, jo pobožala in ji prigovarjala, naj sluša deda in se ravna po njegovi volji, češ, da se ji bo le tako dobro godilo.

»Ne morem, teta, ne morem več...« ji je ihtela v odgovor.

Bojan je stopil na prag in zarohnel:

»Ali prideta ali ne?«

»Oče, pridem pa jaz jutri!« je nekako prosil Trdan, a tedaj se je oglasila Kunica:

»Že greval!«

Prišli sta. Kunica je držala Cvetano z levo roko za njeno desno, z desno jo je pa oklenila čez hrbet in jo tako obdržala kot v varstvu.

»Sramoto si mi napravila danes!«

»Ded, dobro delo ni sramota,« mu je mirno odgovorila, ne da bi ga pogledala.

»S kristjani se družiš.«

»Do danes se nisem, a poslej se mislim.«

»Ne boš se! Nocoj te združim s Trdanom in moža boš poslušala!«

»Ded!« je vzkliknila Cvetana in ga pogledala. V njenem pogledu je bila prošnja in obenem odločnost, ki jo je Bojan čutil, a ni nanjo odgovoril. Samo postal je in uprl svoje sive oči vanjo.

»Ded!« je ponovila. »Ali hočeš, da bi bila nesrečna kot moja mati? O, moja uboga mati!« je še kriknila in se spustila v plač.

Trdan je pristopil k nji, a ga je zavrnila z roko in rekla: »Če mi hočeš dobro, me pusti!«

»Ne, ne, Cvetana, dobro ti hočem, a pustim te ne! Moja, moja moraš biti!«

»Tvoja bol!« je dejal Bojan in stopil, da bi jo prijel za roko in jo položil v Trdanovo. Cvetana se je izvila teti iz rok in planila v vežo, iz veže pod lipo... Bojan je hotel za njo, a Trdan in Kunica sta ga zadržala, češ, da ni še vseh dni konec, da se bo premislila čez noč in bo potem spet vse lepo v redu...

Ko se je Bojan pomiril in se je Trdan poslovil, ter je z njim stopila Kunica proti vratom, da bi pogledala za Cvetano, je prijezdil v diru Habadin, skočil pred vrata s konja in vstopil, voščec dober večer.

»Važne novice!« je začel.

»No?« je vprašal Bojan nič kaj prijazno in Trdan in Kunica sta ob radovednosti na Cvetano pozabila.

»Vojska bol!«

»Gosposka nima drugega opravka. Da bi se vsaj med seboj poklala! A kaj, ko bo trpelo ljudstvo!«

»Ljudstvo bo trpelo — kobariško ljudstvo!« je pritrdil Bojanu Habadin in naznačil novico, ob kateri je Bojan samo začudeno pogledal, teta Kunica zavzdihnila, Trdan pa vprašal:

»Kobariško ljudstvo bo trpelo? Kako? Nihče nas ni še vprašal ne lovil ne nam ukazal, da bi šli na boj. Že ne bo sile in menijo, da s svojimi opravijo...«

»Ne bodo vas vprašali: kar z vojsko pridejo in po Kobaridu bol!« je še vedno zagodnetno razvijal Habadin svojo novico.

»Govori jasno, Habadin!« je prosil Bojan.

In Habadin je govoril, a njegovo pripovedovanje je bilo dolgo in široko. Povedal je, kako je ponoči jezdil v Čedad, kako je dobil Petra, ki je že dopoldne oropal štiri voze in bil ves srečen, da mu je k pogojeni vsoti še primaknil...

»To ni vojska,« ga je razdražen prekinil Bojan.

»Vem,« je dejal Habadin, »a ko sem vse to opravil, sem zvedel, kaj se pripravlja. Tam doli izpred velike cerkve sem zaslišal šum in krik, in meneč, da je sam semenj tako živ, sem šel, da bi pogledal, kaj imajo. Pa je bil semenj posebne vrste. »Na Kobarid! Na Kobarid!« je kričala množica. Ko sem povprašal, kaj to pomeni, so mi povedali, da je prišel v Čedad neki verski inkvizitor ali kako mu pravijo, Francesco de Clugia, zaslišal pregnanega kobariškega vikarja in potem je pridigoval v veliki cerkvi, da bi bilo sveto in Bogu všečno delo, če bi se Čedadci zbrali in udarili kot sveta križarska vojska na Kobarid in pokončali malikovavce...«

»Ojoj, ojoj!« se je prestrašila Kunica.

Bojan je srepro gledal pred se, ko je Habadin govoril, potem pa je stisnil pest in dejal:

»Naj le pridejo. Bojan jih sprejme, kot se spodobi! O, na kolena ne popadamol!«

»Oče, jaz sem z vami! Ha, to bodo okusili mojo pest!« se je razvnel Trdan in zagrozil proti Čedadu z obema stisnjenima rokama, ki ju je potresel, kot bi hotel povdariti svojo moč in pokazati, s kakim veseljem bo grabil, mlatil in davil...

»Tudi jaz vam pripeljem svoje pirate v pomoč, Bojan. Veseli bodo, da se lahko postavijo... Zasede ob cestah se jim zdijo že prevsakdanje,« se je ponudil Habadin in Bojan mu je segel zadovoljen v roko ter rekel:

»Drži, računali bomo nate in na tvoje, če je tvoja vest resnična!«

»Joj, ojoj, kaj bo, kaj bo še vse iz tega!« se je bala Kunica in šla, da pove Cvetani, kar je izvedela.

Cvetane ni bilo pred hišo in tudi pod lipo je ni bilo.

»Le kam se je ta čas zgubila?« se je vpraševala Kunica, a je ni kaj posebno skrbelo. »Je že stopila h kaki prijateljici, da ji potoži svojo deklinško žalost,« je menila in se vrnila k ognjišču, da pripravi večerjo...

Ko je Habadin povedal svoje in je povprašal po Cvetani, ni dobil pravega odgovora. »Pravkar je bila tu, a se sedaj menda zunaj hladi,« mu je nekam mrko odgovoril Bojan.

»In ti, Trdan, jo imaš tako rad, da drugje ješ očetu in ti ni za njeno družbo? Haha — čudna ljubezen to!« se je zasmel.

»Ni Trdan kriv, samoglava jel!« mu je opravičil Bojan Trdana, ki ni zinil besede in mu je ob Habadinovem smehu le v očeh zaiskrilo, ker spomnil se je piratovih besed iz Trnovskega klanca...

Habadin je iz kratkih, odsekanih odgovorov in iz ponašanja Bojanovega in Trdanovega

vega spoznal, da se je moralo dogoditi nekaj neprijetnega in da je prišel v nepravi čas.

»Pa pozdravite jo!« je rekel in vstal, češ, da hoče priti še pred trdo nočjo do doma. Pozdravil je in odjahal.

Trdan je še nekoliko posedel in čakal, da se bo vrnila Cvetana vendarle še v izbo, a ko je ni bilo in je še Kunica povedala, da je ni pod lipo, je menil, da se je nalašč odstranila, da je ne bi jezni ded spet silil v zvezo z njim.

»Nepričakovano je vse prišlo, nič ni bila pripravljena na tak dogodek — kot jaz ne. Zato se je branila,« jo je opravičeval Trdan, ko je odhajal.

»Pričakovano ali nepričakovano, pripravljena ali nepripravljena — moja voljo mora spoštovati in se ravnati kot jaz hočem. Nocoj je prišel Habadin vmes in jo rešil, sicer bi jo bil privlekel v izbo in videl bi ali bi obveljala moja ali ne! Zagotavljam te, Trdan: jutri bo drugače! Po tej vesti, ki jo je prinesel Habadin, ne kaže več odlašati: njo in dom dobiš!«

Trdan, ki bi sicer ob takih besedah za vriskal, je zamišljen odšel skozi vrata, ki so ostala celo noč odprta in čakala Cvetano...

* * *

Vstalo je novo jutro, solnce se je vzpenjalo iznad Krna čez sinje nebo, na katerem ni bilo opaziti ne meglice. Kobarid se je predramil in ljudje so hiteli v polja, da bi videli, jeli še kaj ostalo... Groza jih je spreletela. Kamor so stopili, kamor je neslo oko, vse je bilo opustošeno: žito, ki je prejšnje jutro valovilo, je bilo samo strnišče, travniki do zemlje objedeni, grmovje in drevje, ko da je padla najbolj strupena slana in ga tako osmordila, da se je listje osulo: golo in prazno je stalo ko pod zimo... Po tleh je pa gomazelo in bilo vse živo. Solnčni žarki, ki so pili roso, so dramili golazen, ki je čutila uro za nov polet.

Okoli devete se je dvignilo tik pred vasjo ogromno krdelo in za njim drugo, tretje, četrto, in kot so pluli prejšnje jutro pogubonosni njihovi oblaki nad Kobarid, so se sedaj pomikali proti Kotu in se tam pri Kredu izgubili. Ljudje, ki so jih spremljali z očmi, so ugotavljali, da so se zaokrenile ob Nadiži proti Benečiji...

Žalostni so se vračali s polja in, vračajoč se, so šele zapazili in se čudili: Svetovitova lipa je ostala zelena... Kot bi ne videli nikdar prej zelenja, so postajali pod njo, jo občudovali in vzklikali:

»Svetovit je mogočen!...«

Bojan jih je poslušal, a je bil kljub navdušenju vaščanov za Svetovita zamišljen in odrezanih besed. Cvetane ni bilo in molčal je o nji...

Grivški:

VARČNA DRUŽINA.

STRIC Žižmond se je oženil. Za doto je dobil izredno varčno Anastazijo. Gorje, če bi je ne bil dobil, vam rečem! Časi so po vsem svetu težki, plače pičle, draginja občutna. Ne preostane drugega kot zgolj varčnost!

Zadnji dan meseca prinese stric Žižmond 4 bankovce po sto lir in jih položi na kuhinjsko omaro. Vseh se drže še potne srage. Ob jutranji zori naslednjega dne vzame teta Anastazija veliko cajno, pobaše tri bankovce in začne običajno trgovsko potovanje. En bankovec se že v prvi mesnici izpremeni v slanino, reberca, pljuča in kravji jezik, ki stricu Žižmondu vsak ponedeljek zlasti diši. Drugi vrednostni bratec roma v prodajalno mešanih jestvin in se čudoma izprevrne v koruzno, pšenično in ajdovo moko, fižol in ješprenj, ki je najljubša jed varčne tete Anastazije.

Preostali papirnati vdovec se izcedi v dišečo kavo, olje, jesih, sol in sladkor, s katerim se tečno sladkata dva zakonska paglavca, ki imata najbrže zelo razvito »sladkorno bolezen«. Okrog enajstih prisopiha Anastazija s peštrim tovorom domov ter cré, meša, obrača, seka in vrti, da diši daleč naokrog. Kosilo je cesarsko in mesarsko; o njem trdi stric Žižmond, da bi bil raje lačen, kot bi ga pustil. Trud zasluži plačilo!

Nato se pa začne varčevanje. Najprej pri jedi. Če poba hočeta masla, jima mati namaže turšičen kruh s pokončno noževo ostrino. Klobas ni. Sir jedó tako, da med tednom povžijejo luknjice, v nedeljo ostanke. Na meso ni misliti. Le v nedeljo prečita teta Anastazija tozadevne kuhinjske recepte iz debelih kuhinjskih bukev. Za rojstne dneve obirajo preostale kosti. Varčujejo tudi v obleki. Niti na misel jim ne prideta ne čevljar ne krojač. Teta Anastazija obrača stricu Žižmondu suknič, da je tekom poletja doživel že tri prenovljene izdaje. Iz starih stričevih hlač je varčna teta napravila en par copat s papirnastimi podplati. Stric Žižmond je imel tudi en par starih volnenih nogavic. Anastazija je pustila in cofala, da je v veliko začudenje iz volne spletla jopico — kajpada brez rokavov — mlajšemu princu. Varčna teta tudi sebe ne zanemarja. Iz bluz dela rokavice, iz rokavic opanke, in zadnje krpice proda cunjarju.

Vse rodbinske člane ostriže Anastazija. Treba je le, da kosmatinci mirno sede in vlečejo ušesa k tlom. Stric se je te operacije že navadil, malima pa preseda, zato sta redno krvava.

Obutev nosijo staro, le stric si je smel na štedilniku s tolkačem pribiti dve gumi, kar zahteva pač čas in ozir na modo.

Razkošnih predmetov pri Žižmondu ni, razen metle. H koncertom in v gledišče ne gredo: imajo itak doma precej pevskih enoglasnih, dvoglasnih in celo čveteroglasnih nastopov, s spremljevanjem pokrovk, metle in včasih tudi palice. Časopisi so redno v hiši, seveda le taki, v katere mesar zavija slanino, ali trgovec moko in sol. To raznovrstno branje obvaruje družino pred enostranostjo.

Luč prižgejo le za par minut, da najde vsakdo svojo posteljo. Drv ni treba za peč, ker postane vsem, zlasti stricu Žižmondu in teti Anastaziji vroče kar po celem telesu, ko jima trgovec pove, da se bodo cene zvišale.

In vendar gredo dnevi naprej. Razen prvega v mesecu so vsi odločeni strogi varčnosti. Kdor zna, zna in teta Anastazija v varčnosti nima para!

Mirko Avsenak:

MODRINA.

*Nad streho zemeljsko nebesa so,
v nebesih vsi božji že spat gredo..*

*Marija je Mati Jezusa v posteljo dala
in poje, da bi uspavala ga.*

Po prstih Marija k oknu gre.

Da bi ne slišal je Sin,

v predpasnik vse duši solze;

Marija joče za grešnike;

za deco, ki ne sluša matere.

Slavko Savinšek:

KRIŽEVE NADLOGE.

PPETER prične risati vrv, pa je nikakor ne more tako naviti okrog vseh treh koles, da bi mogla teči po njih.

»No, Križ, le malo pomislite, saj ste brihtni! Ne, ne, tako ne bo šlo, kar poskusite in si predstavite, kako bi privlekli po tej vrvi breme kvišku! No, tako se vrv niti premaknila ne bo! Ej, tudi tako ne; vidite, da ne gre nikamor!«

Profesor se vidno norčuje iz njega, to čuti Peter, zato ga je sram, sram pred vsemi tovariši. Na vse načine napenja možgane in oči, da bi to nesrečno vrv spravil pravilno okoli koles. Ali kakor ugiblje, riše in spet briše, nikakor je ne more spraviti v pravo lego. Kakor neka omotica, nekaka megla mu leži na obeh in radi zadrege v glavo pognana kri mu buta v senci in mu temni pogled, da

razloči zdaj samo še črno ploskev table pred seboj, slike, ki jo je dosedaj narisal, pa prav nič več. Roka mu trepetaja, ko po brezuspešnih naporih odloži kredo in polglasno prizna profesorju, ki se reži vanj:

»Ne znam!«

»Sramota, da odličnjak Peter Križ, ki ga hvali ves zavod kot najbolj nadarjenega dijak, ne zna razrešiti čarovnije navadnega sestavljenega škipca! Seveda, Peter Križ, fizika in matematika nista pesmice, ne povestice, še manj pa kako zaljubljeno dekletce in še bolj zaljubljen študent, ki si domišljuje, da je rojen pesnik!« se porogljivo zasmije profesor Petru prav v obraz in z nekako naslavo vzame beležnico ter zapiše Petru Križu veliko dvojko.

»Torej sem vendar doživel to čast, da dam Križu dvojko!« se zasmije profesor in zapre beležnico. »In še enkrat rečem: matematika in fizika nista kako zaljubljeno dekletce, veste, Križ!«

V Petru je že ob prvem roganju vzkipelo vse, kar je bilo živega v njem. Zdaj po tem ponovnem se je še zadnje utrgalo, vsak premislek je padel, ko je vrgel profesorju očitek:

»Sram vas bodi!«

Ves razred je onemel in pogledi vseh so planili v profesorja, ki je prebledel in povsili oči. Šele čez trenutek, dolg in mučen, se mu je utrgalo:

»Take nesramnosti še nisem slišal od svojega učenca!« Stopil je bliže Petru, ki pa se ni umaknil, ki je v lice gorel in vrnil v silnem požaru ihte profesorju nazaj:

»Jaz tudi še ne od svojega profesorja!«

Profesor ni našel odgovora; še bolj je prebledel in ves je trepetal v gnjevu. Pogledal je končno Petra, ki pa je imel oči zapičene vanj s tolikim ognjem, tako sijoče in široko razprte so mu bile zenice, da se je profesor zdrznil in se nehote umaknil korak nazaj k mizi. Tihota sta bila trenutek oba, ves razred je bil samo napeto pričakovanje in ni bilo slišati drugega kakor divje dihanje, ko je v to tihoto stegnil profesor roko, kazoč v klop in ne da bi pogledal Petra, skozi zobe siknil:

»Idite!«

Peter, ki skoro ni vedel, kaj se godi z njim, je šel v klop in umikal oči pred začudenimi pogledi sošolcev. Sedel je v klop, si pokrili oči z dlanjo in ni našel misli, ki bi mu posvetila v bolečino duše. Kakor od daleč je slišal glas profesorjev, ki je potegnil iz mize razrednico, zapisal nekaj vanjo in proti Petru obrnjen dejal:

»Tako, za svojo nesramnost boste dobili zaslužno plačilo. Drugo pa še vse pride, bom že poskrbel zato!«

V istem hipu je pozvonilo in profesor je

vstal ter šel iz razreda. Komaj je zginil za vrati, so se zgrnili dijaki okoli Petrove klopi in ga pričeli tolažiti in hrabriti:

»Dobro si mu jih povedal!«

»Pošteno si ga izplačal!«

»Nič se ne boj, saj ni tako hudo!«

»Si bo drugič kaj takega vsaj premislil!«

Peter ni slišal ničesar. Samo one sladke oči so jokale vanj in njegove lastne so bile polne solz. Ko je zagledal obraze sošolcev okrog sebe, se je sunkoma dvignil in zarežal vanje:

»Dajte mi mir!«

Nato pa je planil iz klopi in skozi nje iz razreda, stekel po hodniku in se tam v skritem kotu bridko zjokal.

Prihodnjo uro je prišel v razred razrednik in takoj poklical Križa, ki ga pa še ni bilo notri. Baš je vprašal profesor dijake, kje je, ko so se odprla vrata in vstopil je grešnik. V obraz je bil blede, oči pa so mu sijale v tako skrivnostnem ognju, da je razredniku vprašanje kar zastalo na jeziku. Vendar je moral storiti svojo dolžnost.

»Križ, pojdite sem!« ga je pozval. Peter je stopil h katedru.

»Kaj ste imeli z gospodom profesorjem fizike?«

Peter je molčal, niti pogledal ni razrednika.

»Povejte, kaj je bilo!« ga je pozval ta vnošvič. Peter je dalje molčal, ni dvignil oči.

»Vsaj odgovorite mi, če vas vprašam!« je zrastle profesor.

Tedaj je Peter Križ pogledal razrednika, pogledal s takim pogledom, da je profesor sedel na stol nazaj in ni znal niti besede več. Strmela sta drug v drugega in prvi je umaknil pogled razrednik, ko je iz zadrege govoril:

»Križ, pojdite zadržaj v klop, pa se poldne oglašite pri meni v pisarni! Tačas se umirite, da ne bo nesreče! Stvar je hudo resna in lahko ste izključeni iz zavoda!« mu je dejal in videlo se je, da govori skrb, pa tudi ljubezen iz njega. Peter je še enkrat pogledal profesorja, kakor bi se mu hotel zahvaliti, da mu je prihranil izpoved pred vsem razredom, šel v klop in je celo uro tiščal dlani na oči...

Kakor pijan je po šoli omahoval Peter po ulicah domov, kakor sam vase ugreznjen, le oči so mu žarele in iskale po cesti. Srce mu je pravilo, da jo bo zdaj srečal ali dohitel, če je že odšla pred njim. Vsak dan jo je srečaval ob tej uri, ko se je tudi ona vračala iz šole in je šla skoro do njegovega stanovanja. malo hiš prej je zavila domov. Tako je hodil z njo, pred njo, ali za njo že dve leti, pa je še ni ogovoril, ni je še upal pozdraviti. Slučajno je zvedel njeno ime in naslov in da je na učiteljsku. Če ga ni videla, je strmela v njo, ni odmaknil od nje oči, božal jo je z njimi in njen obraz je blestel pred njim. Samo obraz

in oči v njem, drugega ni videl, za drugo se Peter niti zmenil ni. Pogovarjal pa se je v mislih ž njo vso pot; toda, če sta se srečala in ga je pogledala, je zardel do ušes, potegnili ramena kvišku in oči povesil v tla.

Peter je stopil hitreje in ko je zavil okrog vogala, jo je zagledal pred seboj in ž njo še eno. Pospešil je korak, da jo je mogel dohiteti in iti bliže nje. Slišal jo je govoriti, slišal je zvonki smeh in toplo mu je postajalo pri srcu.

»Zá njo!« se mu je nasmejalo v duši in še enkrat bi v tem hipu stopil pred profesorja, ki mu je užalil njeno čisto sliko, ki je vrgel kamen v njegovo srce ter bi mu še krepkeje odgovoril na norčevanje.

Prijateljica se je ustavila, poslavljalji sta se. Peter je vztrepetal, srce mu je divje udarilo, ko je šel mimo in pogledal ljubljene v oči. Nekaj mu je sprožilo telo, priklonil se je in komaj slišno pozdravil. Pognati se je hotel naprej, ko je začul govorjenje obeh in je zadržal korak.

»Kdo pa je ta?« je vprašala prijateljica.

»Študent, sedmošolec; pravijo, da kuje pesmice!« je odgovarjala deklica.

»Ga poznaš?« je vprašala druga.

»Srečujeva se, pa še nikoli me ni pozdravil, samo gleda me!«

»Gotovo je zaljubljen vate! Čestitam, Danica!« se je posmejala glasno prijateljica. Danica se je ozrla za odhajajočim in iz ust ji je planilo v razposajenem smehu:

»Saj bi bil, ko bi ne imel tako pošvedranih peta!«

Obe ste se zasmeljali, zrlji za dijakom in potem brezbrizno govorili dalje.

Peter pa ju ni več slišal. Ko je padla zadnja beseda, mu je bilo kakor bi ga bila neusmiljena roka ošvrknila z bičem po obrazu. Opotekel se je kakor pijan in pred očmi se mu je zameglilo. Ob prvem vogalu se je naslonil ob zid, ker se mu je vse vrtelo. Toda udarili so mu v uho znani koraki in ga vrgli iz omotice. Planil je naprej po ulici, skoro v diru dosegel stanovanje in se niti ni spomnil, da bi bilo treba h kosilu. Sunil je vrata sobice za seboj, zagnal knjige v kot, potem pa je padel čez posteljo, da je glasno zaječala, porinil obraz v blazine, pa pričel plakati divje, da se mu je stresalo mlado telo in je odmevalo od tesnih sten podstrešne sobice.

Peta nadloga: Smrt.

Srečno se je bližal Peter prvemu smotru, koncu gimnazijskih študij. Čeprav se je bil profesor Stiska zaklel, da vrže v sedmi šoli Križa radi njegove predrznosti, mu vendar ni uspelo, ker mu je ušel fant pri izpitu v navzočnosti ravnateljevi in tako dovršil sedmi razred. Sošolci so svetovali Petru, naj

gre v osmo šolo raje na drug zavod, ker bo sicer težko ušel Stiski pri maturi, če ga že v osmi ne bo stisnil. Peter pa je zaupal ravnatelju, se zanašal na svojo nadarjenost in ostal, za kar ga je ravnatelj ob pričetku leta pohvalil. Pa tudi učenja se je spet krepko oprijel, in sicer že o počitnicah.

Najbolj ga je v to skrb nagnala mati. Kakor bi bila slutila, da ima njen sin križ nad seboj, je pričela ugibati vanj. Skrbele so jo njegove kakor splašene oči, bolelo njegovo blede lice, dasi je bila sama bolj podobna smrti kakor živemu človeku. Ko ji je Peter na njeno neprestano ugibanje slednjič priznal svoj križ iz matematike in fizike, je tako vztrepotala v strahu za Petrov uspeh v osmi šoli, da ji je obljubil poprijeti se učenja v počitnicah in je obljubo tudi držal. To pa največ radi tega, da je laže skrnil materi svoj drugi križ: bolečino radi Danice. In dobra mati je nekaj časa verjela, da žuli sina samo prvi križ, samo šola!

Peter je vsak dan navsezgodaj vzel knjige, in še preden je solnce z močjo posijalo v dolino, je bil že v gmajni. Ležal je pod grmom v travi, odprta knjiga je ležala ob njem, ali Peter je malo videl vanjo. Šele, ko so mu bile misli na smrt utrujene in so ga pekle oči od zrenja v svetlo daljavo, je vzel knjigo v roke in se učil. Za uro, dve se je zgubil v računih, se zagrizel vanje, da ga je minil spomin na vse drugo in tako je urno ponavljal. Dan za dnem je odhajal tako in spet prihajal domov, tih, zamišljen, čeprav se je včasih pošalil. Ali mati so grbančili čelo in se bali za sina. Videli so: bled je odhajal, pa se je vračal zopet bled. In še so videli: včasih ni bilo tako: šel je v gmajno bled, pa se je vrnil z lučjo na licih in sijajem v očeh. Zdaj pa so bile oči kakor ugasli zvezdi.

Sosedova Lenčka, deklica Petrovih let, je rada pogledovala za slokim študentom in če je le mogla, je pritekla h Križevim s kakim vprašanjem ali naročilom za mater. To je storila navadno tedaj, kadar je imel priti Peter iz gmajne domov. Počakala je, da je vstopil, utihnila v tistem hipu, komaj opazljivo rdela in spet bledela, pa je z dolgim pogledom v Petrovo lice komaj slišno pozdravila in odšla. Peter dolgo ni opazil, dokler ni materi iz radovednosti ušlo vprašanje, ki naj bi posvetilo v Petrov drugi križ, njim še neznan. Od tedaj je Peter pazil, da se ni nikoli vrnil ob navadni uri, prišel je raje ali prezgodaj, ali pa precej kasno. Tako se je ognil vsemu. Samo materi ne. Ni bila zastoj Križeva žena in se ji je videlo, da je rodila trinajst otrok. Bližina smrti pa ji je ostrila vid in slutnjo, da je bila kakor čist zrak, ki v njem že sam najmanjši odsvit najslabotnejše lučke zatrepeta.

Praden se je Peter vrnil v šole, je vedela mati za njegovo skrivnost, za njegov drugi križ. Ni ji govoril o njem, samo v svoje oči ji je pustil pogledati bolj globoko, kakor nikomur ne in tudi materi dosedaj še nikdar. Ali je morda slutil, da za slovo, je morda hotel svojo bol zaupati njej, da jo ponese s seboj v grob, ki naj krije z največjo sladkostjo tudi njegovo največjo bridkost? Bog ve? Čudne so bile njegove oči, morda so znale gledati, česar drugi niti slutili niso?

Prvikrat ga je mati spremila na postajo, ko je odhajal. Težko je hodila, ko sta šla v klanec in moral jo je opirati. Prigovarjal ji je, naj se vrne, pa jo je pri tem držal za roko kakor bi je ne mislil nikoli izpustiti. Materina roka se je oklepala njegove kakor s kleščami in še par dni po slovesu je čutil v vsakem prstu posebej pritisk materine žuljeve dlani.

Teden dni pred božičem je dobil brzojavko. Prav v šolo mu jo je prinesel pismo noša: »Mati bolna, pridi.«

Baš ko je stopil doma v sobo, je planil iz materinih prsi val krvi in je rdeče pobarval belo posteljnino. Kakor da se je kri razlila tudi v Petrove oči, so rdeče zasijale. Ali pa je morda iz lica šla vsa kri vanje, ker je bil obraz njegov kakor zid. Ni si upal stopiti k postelji, kakor bi se bil bal materine krvi. Presveta je bila in on ni bil vreden, da bi se je bil dotaknil s svojimi prsti. Saj je še oči odmaknil, da se ni zrcalila v njih. Morda pa se je bal, da bi mu je bilo preveč šlo skozi v dušo, ki so bile odprte kakor dva prepađa in so pile, pile?

Šele ko so preko postelje pogrnili belo prevleko, si je upal Peter bliže. Stati ni mogel, ni hotel, ker se je bal, da bi mati izdihnila, ko bi videla njegove oči. Klecnil je v kolena in položil glavo na rob postelje, da ga je mati dosegla z roko. Pravkar se je zbudila iz omedlevice. Roka je bila mrzla, toda mehka; tiho je šla po sinovih lasih in je poiskala njegovih oči. Ko jih je dosegla, je planil val toplote vanjo in tako je dolgo gorela na Petrovih očeh. Peter ni zamižal; široko je razprl oči, visoko dvignil veke, da bi mu materina roka poljubila vse zrklo, vso površino zenic. Dolgo je mati božala Petrove oči in roka je vedno bolj gorela. Ko se je hotela potočiti solza po licih iz oči, jo je roka posušila, preden je izstopila.

Kakor da se je iz materine roke ogenj pretočil v sina, je bila notranjost Petrova sežgana in suha. Ni mogel iokati, ni znal govoriti; še hoditi se mu ni ljubilo, še manj spat. Samo pil je vodo, pil, da bi bil pogasil vsaj za trenutek ogenj v sebi, vsaj za toliko časa, da bi bil lahko očetu dejal: oče! in mu stisnil roko za prihod. Pa ni mogel in še s pogledi sta se izogibala. Oba sta čutila bližino smrti, ki je

odsevala v njunih očeh, očetu iz moževe, Petru iz sinove ljubezni, pa si jih nista hotela pokazati, ker sta se bala potrdila svojega gledanja v drug drugem.

Pa je moralo priti. Vso noč sta oče in sin bdela ob materini postelji in se nista pogledala. Zrla sta v mater in njen smrtni boj. Ko pa sta ob prvem svitu kakor na povelje oba naenkrat vstala in je mislil oče stopiti po svečo, sta se prvokrat pogledala in ugenila, da sta oba iste misli. Oba sta mislila na svečo. Komaj je oče Šimen svečo užgal in se drobni plamenček še ni razžaril, je mati ugasnila. Spet si oče in sin nista upala pogledati v oči; očetu je padla sveča iz rok, Peter pa je planil skozi duri in zdirjal v gmajno...

Dobro, da je pri pogrebu močno snežilo in niso mogli pogrebci videti Petru v oči. Znali bi reči, da mu ni bilo za mater, ker je bila v njih preje grožnja kakor solza. Peter je šel ob očetu, ker je bil najmlajši in tako je krila očetova žalost pred ljudmi njegovo, ki je bila vsa v bledici lica, podrhtevanju rok in suhem sijaju oči. Očetu pa je bilo bolj bridko pri srcu ob pogledu na najmlajšega kakor ob gledanju krste. Tako ga je skrbelo, da so mu noge opletale kakor pijañemu. Ob odprtem grobu bi bil kmalu omahnil vanj, pa ne v žalosti za rajnico, ampak, da bi ji bil povedal kakor včasih v postelji zvečer, kako ga je skrb za najmlajšega sina. In Peter je čutil to, zato je v dlani skrtil oči, ko so metali mokro, zmrzlo prst v jamo in je preveč grmela trda zemlja na rakev, da bi ne bil vsak udarec užgal v Petrovih očeh bliska bolečine...

Po pogrebu se je šele razvezalo očetu Šimnu:

»Da si jo vsaj še živo dobil! Tako te je želela in je menda samo še tebe čakala.«

Peter je molčal, a njegov pogled je bil očetu sunek z nožem v prsa. Zato je dejal vnovič:

»Dobro, da imaš zdaj kmalu počitnice! Kar doma ostani še teh par dni!«

»Ne bom!« je kratko odgovoril sin.

Oče ga je začuden pogledal.

»Kam bi zdaj za praznike? Že tako bo preveč prazno v hiši!«

»Ne maram, oče!« je odgovarjal sin.

Oče je dolgo molčal, preden si je upal poprositi:

»Peter, daj, radi mene! Vsaj za oba sveta dneval!«

Skoro je roke dvignil k njemu. In sin je bral v očeh očetovih več kakor v prošnji njegovih. Zato se je prisilil, da je iztisnil iz sebe suho:

»Poskusim!«

Molčala sta potem oba in vse dni tako do praznikov. Oče je hodil v tovarno teh par dni

zato, da ni gledal sinovega gorja, pa je vedno iz fabrike pridiral domov in najprej vprašal po Petru.

Jasele niso postavili. Preblizu je bila mrtvaška postelja materina, da bi veselo slavili božje rojstvo. Samo v cerkvi so ga in pa v srcu, ker so iskali utehe v njem vsi, ne le Peter in oče.

Po sv. Štefanu je Peter v prvih jutranjih urah vzel površnik, molče podal očetu roko in odvihral na postajo. Ko je šel mimo pokopališča, se je za trenutek naslonil na mrzli ograjni zid. Vse moči je moral zbrati, da je prišel pravočasno na vlak.

Ko pa je došel v Ljubljano, je bila njegova prva pot k staremu, dobremu prelatu v zavod, kjer je bival prva leta šolanja. Ostal je pri njem vse popoldne in sestra, ki je nadzorovala malo deco, je sosestri tiho pripovedovala, da v prelatovi sobi nekdo glasno joče...

Zadnje nadloge pol: Petrovo srce.

»Peter Križ!« je pozval predsednik maturitetne komisije in vsi člani so se z veseljem ozrli po razredu, ker so vedeli, da bo pričelo spraševanje onega, ki so stavili nanj nade, da bo najbolje odrezal. Saj je celo matematiko pisal dobro kljub grožnji profesorja Stiske, da ga vrže pri maturi kakor gotovo je enkrat ena ena! Druge njegove naloge pa so bile najboljše!

Toda predsednikovemu klicu se ni odzval nikdo. Še enkrat je predsednik poklical Križa. Tedaj se je oglasil eden sošolcev:

»Ga ni tukaj.«

Komisija se je spogledala. Ravnatelj je stopil k razredniku, govorila sta nekaj časa tiho, nato sta oba stopila k predsedniku. In spet so govorili vsi trije tiho. Ravnatelj je odšel ven in naročil slugi, naj teče iskat Petra Križa na stanovanje in ga na vsak način pripelje seboj. Med tem časom pa so prišli na vrsto drugi kandidati in vsi so napravili, ker je vsa komisija vedno le enega pričakovala: Križa.

Sluga se je vrnil in ravnatelju prinesel odgovor:

»Petra Križa so davi peljali v bolnico. Zdravnik je nujno zahteval to, dasi je Križ vsekakor hotel v šolo.«

Celo profesor Stiska se je pridružil tovarišem, vsej komisiji, ki so obstopili slugo in povpraševali, kaj je vendar dijaku. Sluga pa ni znal povedati dosti več; samo to mu je zaupala gospodinja, da je Petra tako treslo v postelji, da se je vsa soba tresla ž njim in je sklepetal z zobmi. Ko so še ugibali in uganili vse mogoče, je nekdo potrkal na vrata. Ravnatelj je stopil ven in se takoj vrnil s starim

gospodom prelatom iz zavoda, kjer je bil Peter prva leta šolanja.

»Oprostite, gospoda, da motim, ali vendar sem smatral za svojo dolžnost, da obvestim slavno komisijo o nesreči, ki je zadela ubogega Petra Križa. Dobil je namreč zelo hud živčni napad in zdravnik skoro obupuje nad njim. Odločilo se bo še danes.«

Vsi so se spogledali, profesor Stiska pa je prebledel in si planil z rokami v lase. In prvi je bil, ki se mu je utrgalo vprašanje:

»Zakaj pa?«

Vsi so se ozrli vanj in zasmilil se je vsem, ki so čuli njegove grožnje Križu pred par dnevi. A bil je tako bled, da se je vsem zasmilil.

Odrešil ga je gospod prelat:

»Preveč se je nabralo nadenj gorja in srce se ni moglo več upirati! Materina smrt, navidez študentovska, a vendar tako globoka in čista ljubezen, pa nato kruta prevara v njej, prenaporno delo, pisanje, knjige, noči brez spanja! Strlo ga je prav pred ciljem!«

»Mlad je, bo pa jeseni zopet zdrav maturiral, kajne, gospoda!« je pretrgal govorjenje predsednik, ki bi bil rad zaključil izpit.

Razšli so se, ali niti zreli proglašeni maturantje niso s takim veseljem šli domov kakor druga leta. Skupno so došli v bolnico povprašat, kako gre Petru. Pa so samo to zvedeli, da je še vedno nezavesten.

Ko so zvečer imeli skromno proslavo mature v restavraciji in so bili vsi profesorji med njimi razen profesorja matematike, ki se je menda zakasnil ter so pravkar ugibali, kako gre Petru Križu, je planil mednje suh, dolg moški s klobukom v roki, odpetim sukničjem in razmršenimi, v hitri hoji vihrajšimi lasmi ter zaklical z vsem glasom:

»Peter Križ se je zavedel, Peter Križ je izven nevarnosti!«

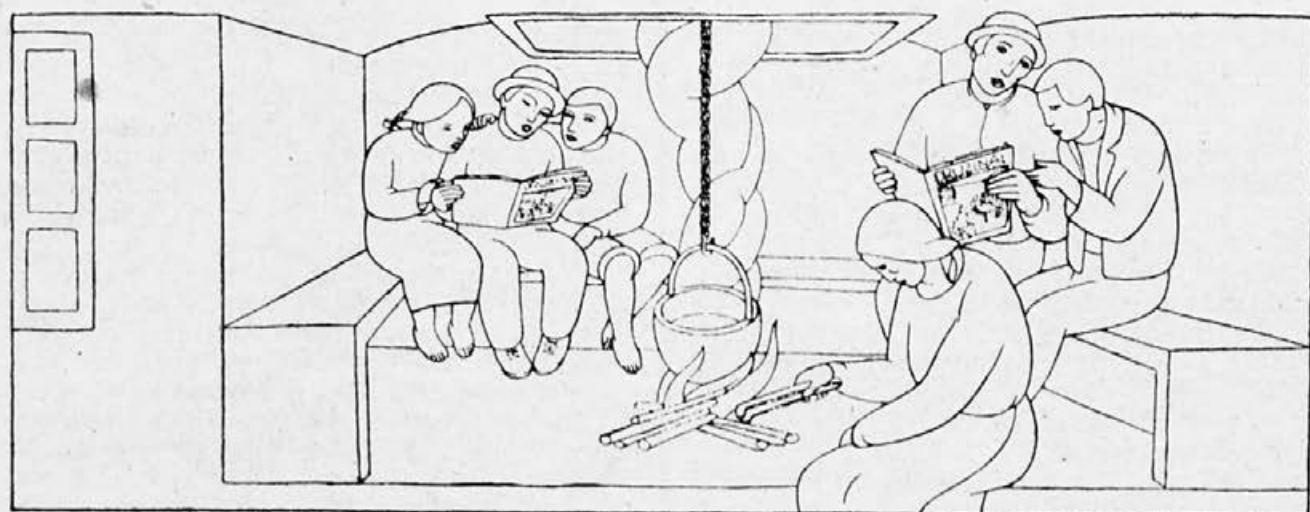
Bil je to Petrov dosedanji najhujši sovražnik, bil je profesor Stiska!

Lojze Uršič:

JESEN.

*Videl sem ptico, ki šla je s krdelom otožna,
z rodnega krova leteč v sivo tujino,
revnim mladičem iskat domovino.
Čila so krila kot starcu drhtela,
tožno je pesem mi njena zvenela.*

*Vračajo s polj se ljudje, trudnih in resnih obrazov;
znoj se na čelu posušil je, žuljava dlan se sklenila je,
pa je beseda razvezala trudno tišino:
»Hvala, Ti, Stvarnik naš, v znoju sejali smo,
v upu smo Tebi živeli,
v stiskah smo k Tebi hiteli,
glej, upanje nam zeleno vzkliko je!«*

ZANIMIVO IN POUČLJIVO

L. F.:

MALTEŠKI VITEZI NA SLAPU PRI VIPAVI.

MALTEŠKI viteški red je med našim ljudstvom malo poznan, tudi zgodovinskih poročil o bivanju tega reda na našem ozemlju imamo bore malo. Grudnova Zgodovina slovenskega naroda ga ne omejuje. Pa že v 13. stoletju so bili naseljeni tudi v naših krajih križarji — maltežani, znani pod imenom »johaniti« ali »ivanisti«.

Prvi redovniki so bili naseljeni nekje blizu Ogleja. Patrijarh Volker (1204—1218) je dal zidati neki gostinjec ter ga izročil ivanistom v oskrbo. Naselbina je bila sestavljena iz komturja, bratov in vitezov. Naloga malteških vitezov je bila: izsekavati gozdove, izsuševati močvirja, skrbeti za varstvo in obrambo potnikov, trgovcev in romarjev. Bojevali so se morali tudi proti ropoželnim klativitezom, Turkom in Madjarom ter se udeleževati križarskih vojsk. Bili so za tiste čase prava dobrota.

Prvi naselbini malteškega reda na Slovenskem sta bili: Komenda pri Kamniku in Slap pri Vipavi. Po mnenju nekaterih zgodovinarjev — zlasti Schumija — so se naselili ivanisti na Slapu že l. 1220. Z listinami se ta trditve ne da dokazati, pač pa ravno nasprotno. Arhiv malteškega reda na Dunaju hrani dve listini iz 13. stoletja, tičejo se pa le naselbine v Komendi.

Gotovo je, da se je naselitev ivanistov na Slapu izvršila nekaj let pozneje, ne pa že

l. 1220. V 12. in 13. stoletju je bil Slap z Vipavo v posesti andeških¹ grofov, ki so tačas vladali mejno grofijo Istro in Kranjsko. Mejni grof Henrik IV., brat akvilejskega patrijarha Bertolda, je daroval več svojih obširnih posestev na Slovenskem bavarskemu samostanu oz. cerkvi v Diessenu. Temu samostanu so bili namreč andeški grofje zavetniki. Med darovanimi posestvi je bil tudi Slap.

Blagovna darilna listina² se glasi:

Dne 25. januarja 1223. daruje Henrik, mejni grof istrski (Henricus dei gracia marchio Ystrie), cerkvi Marije Device v Diessenu šest kmetij na Slapu pri Vipavi (in villa que vocatur Zlap, sitam iuxta Wippach) s pristavkom, da hoče v znak volitve vsako leto o svečnici dati bratom omenjene cerkve po štiri tovre olja v Ogleju do svoje smrti. Ko pa umre, naj omenjeni bratje dobijo imenovane kmetije z vsemi pritklinami v svojo rabo. Tudi odstopa rečeni cerkvi vse odvetniške in sodne zadeve na imenovanem posestvu. Ako bi dedič njegovih posestev v Vipavi po njegovi smrti nadlegoval brate zaradi odvetništva, naj imajo pravico, da si izberejo kakega drugega branitelja. — Listino je pečatil mejni grof Henrik.

Viden znak in spomin malteškega reda ivanistov na Slapu hrani slapenska župna cerkev sv. Matija, katero so prvotno sezidali ivanisti³. Še dandanašnji so v cerkvi vzdani štirje kameniti malteški križi. Dva sta ob vhodu na levi in desni, dva pa za velikim oltarjem, ravno

¹ Domovina andeških grofov je bila južna Bavarska.

² Izvirnik v drž. arhivu v Monakovem. Prepis ima M. Kos, Gradivo 5. knjiga; Schumi in drugi.

³ Sedanja cerkev je bila zidana l. 1703.

Grad Sans Soucis v Prvačini.

tako vsak na svoji strani. Zunanja pročelna stena ima na desni strani zraven zvonika vzidane tri križe, nad križi je kamenita podoba Matere božje (gorske) z detetom Jezusom v naročju. Na vzhodni zunanji steni za presbiterijem je vzidek, ki predstavlja malteški red, njih orodje in obraze redovnikov, pod kojih vodstvom je bila zidana prvotna slapenska cerkev.

Istočasno je bila sezidana na južni strani cerkve stoječa graščina, ki je služila za samostan. Tudi pri graščini se sklicuje Schumi na letnico 1220, drugi zopet na l. 1230. Letnica stoji vrhu notranje in zapadne kolone (vhodnih vrat).

V zgodovini beremo, da so slapenski ivanisti dobili v last tudi sosednjo Planino. Sezidali so na meji katastralne občine Slap Planina prvotno cerkev sv. Pavla. Leto zidanja je zopet nepoznano. Na dan sv. Blaža⁴ dne 3. februarja 1389 je bila ta cerkev v drugič posvečena in v romarsko božjo pot spremenjena.⁵ Ob tej priliki je podelil »Lavrentus dei et Apost. Sedis gratia Episcopus Pettinensis (Pićan v Istri) nec non Rdi in Xto ac dni Dni Joanis dignissimi Patriarhae Vicarius in Pontificalibus Generalis universis« 40 dnevni odpustek vsem onim, ki obiščejo cerkev sv. Pavla in za nje popravo kaj darujejo.

Ivanisti so dali kovati tudi svetinje, na katerih je bila na eni strani podoba Gorske Matere božje, na drugi strani pa Kristus na križu. Med ljudi so razdeljevali »kamne sv. Pavla«. Dva taka izvoda hrani ljubljanski muzej. Na eni strani je upodobljen malteški križ, na drugi pa je izdelana podoba solnea, znamenje zmage krščanstva nad paganstvom.

⁴ Njegove relikvije so v oltarju pri sv. Pavlu.

⁵ To je razvidno iz Cop. Bullae Indulgentiarum ad s. Paulum de anno 1839., ki se hrani v prepisu v plan. župnišču. Izvirnik se hrani v Trstu.

Kakor se ne da natančno dognati, kdaj so se ivanisti naselili, tako tudi ni znano, koliko časa so bili v naših krajih. Gotovo pa se je izvršila naselitev pod patriarhom Bertoldom od l. 1218. do 1251. Tudi je gotovo, da so se nahajali še na Slapu, ko so Turki na dan sv. Martina l. 1471. pridrli v Vipavo; takrat je padlo tudi utrjeno taborišče pri sv. Pavlu.

MED INDIJANCI NA OGNJENI ZEMLJI.

VLADA čilske republike je l. 1918. naprosila slovečega narodopisca očeta Martina Guzinde iz Družbe božje besede, naj se poda med Indijance na Ognjeni zemlji in naj prouči življenje, jezike, vero in nravi teh rodov. Raziskovalec je popotoval tja in je v štirih presledkih ostal med Indijanci skupno tri leta. Pripoveduje nam:

»Na skrajni konici Južne Amerike, tam kjer se ta trikotni kontinent bliža polarnemu morju, leži Ognjena zemlja. To ime ji je dal drzni španski mornar Magellan, ki je na svojem potovanju po neznanih morjih z ladje ugledal to obalo in na njej goreče ognje. Zapisal je na zemljevid: Terra des fuegos = Ognjena zemlja in to ime se je obdržalo. Zato ima ta mrzla in v večer dež zavita zemlja to ognjevito ime.

Toplota je vedno nizka. Na Patangonskih otokih ob zahodni obali je redko videti solnce, dni brez dežja pa skoro ni. Ker je zemlja podobna z vodo napolnjeni gobi, se Indijanci držijo le kamenite obali in si ne upajo v nožranjost dežele. Zdaj razumemo, zakaj morajo vedno kuriti ognje.

Lesi pa imajo v izobilju. Ves ta mrzli svet od 48. do 56. vzporednika je pokrit z *bukovimi pragozdovi*, ki segajo prav v slane morske kanale, navzgor pa do snežne meje, komaj 200 metrov visoko. To trdno drevo se kakor z železnimi kremplji oklepa golega kamenja in skal, ki jih bičajo viharji, če le početkoma najdejo majhno razpoklino za korenine. Gozd je temačen, ker rastejo v njem same bukve, svetlih in dehtečih dreves ni med njimi. Z vedno sivino neba in večnim deževjem se družijo temna otožnost rastlinja. Zima je dolga in beli mrtvaški prti pregrinja deželo mesece in mesece. Pisanih ptičev in pevcev tod ni.

Le tam na skalovitih pomolih, ki segajo v ocean, na položnih klopih z belim peskom vjem mrgoli tisoč in tisoč *morskih ptič*: tod hlačajo tolsti pingvini, letajo kormorani in galebi, divje race in albatrosi, z njimi pa voj-

ske malih ptic. Neokretni sesalci, morski levi in psi, udobno ležijo po nizkem kamenju in lovijo solnčne žarke. Indijancu nudijo te živali glavno hrano; toda tudi iz neizčrpne množine školjk, polžev, morskih ježev in rakov si zna izbrati slaščice. Rib je mnogo, toda Indijanci s svojimi priprostimi pripravami jih le malo ulovijo.

Najstarejši rodovi sveta.

V tej neprijetni deželi, v tem čudnem živalskem in rastlinskem svetu živi Indijanec Ognjene zemlje. Kdor sliši imenovati te indijanske rodove, ga zgrabi strah. Predstavlja si ljudožrce, nevarne divjake, grozna bitja v komaj še človeški podobi. Morda ugleda kak potnik raz parnika kanu (čoln) rodu Halakvulup: z umazano skorjo prevlečeno telo pokrivajo kratki kosi živalske kože, usta so široka, pogled divje nemiren, vsa zunanost nič kaj vabljiva; z rokami dela divje kretnje, ki jih spremlja z rezkimi glasovi, v vsem bitju je nekaj plazoče se potuhnjenosti. Parnik naglo odpluje mimo... in na podlagi takih vtisov se je stvorilo mnenje, da so Ognjenozemci nevarni divjaki. Pa vendar so ljudje s srcem, živo dušo, ki zna vriskati in jokati, se bodro šaliti in jezno vzkipevati. Vse to pa more videti le, komur je dano, da skozi zunanje odelo pogleda globoko v dno srca teh ljudi.

Kaj me je nagnilo, da sem porabil toliko časa in truda za preučevanje teh rodov? V to me je vedla misel, da so ti rodovi najstarejša plast južnoameriških Indijancev in da sploh spadajo k najstarejšim praljudstvom vsega sveta. Za znanost o prvih početkih človeškega rodu je sila važno vedeti, kako živi in misli ljudstvo, ki je radi svojega trdega konservatizma ohranilo pristne poteze prvih človeških rodov. Po uradnem naročilu in z vsestransko podporo čilske vlade, ki je tu gospodarica, sem izvršil ta raziskovanja.

Ognjenozemci se belih zelo boje in najraje utečejo pred njimi. Imajo pač prebridke izkušnje! Kako naj pridem med nje? Sklenil sem, da pojdem k njim prav sam, da bom živel po njih družinah, v kočah, po malih taboriščih kot gost, a prav tako kot oni. To so bile težke žrtve za zdravje, pogum in značaj; vsega skupaj sem s temi najbolj primitivnimi rodovi sveta preživel tri leta. Užil pa sem tudi mnogo veselja, ki ga samo raziskovalec pozna. Kakšne izsledke sem dobil na delu, ki se je vršilo v letih 1918—1923?

Ognjenozemci so razdeljeni v tri skupine, katerih vsaka ima svoj jezik in svojo kulturo. Na Velikem ognjenozemskem otoku biva rod Selknam. Na Kapu Hornu biva najjužnejši rod zemlje, rod Jamana. Ob kanalih zapadnopatagonskega otočja pa živi rod Ha-

lakvulup. Ti trije rodovi so dolgo dobo živeli popolnoma ločeni, ker med njihovimi jeziki ožje sorodnosti.

Selknami so visoke, lepe postave, druga dva rodova pa sta nizke rasti in neskladne postave. Vsi pa živijo na nizki *gospodarski stopnji zbiralcev*. Samo zbirajo, kar mati narava rodi. Ne poznajo ne živinoreje ne poljedelstva, marveč le zbirajo: Selknami lovijo guanake in divje gosi, oba druga rodova pa morske živali in pobirajo morske ježe, polže itd. Jedo samo meso. Žita in sadja, čebul, rastlinske hrane sploh ne poznajo. Na Ognjeni zemlji je premrzlo in prevlažno, da bi užitne rastline uspevale. Poleti pač dobiš grmovje z jagodami, pozimi nekaj gob; za to se pa Indijanec ne zmeni.

Hrana in stanovanje.

Zame je bilo težko in nevarno, dolgo živeti samo ob mesni hrani. Indijanci pa so se pri tem prav dobro počutili. Tudi za sol jim ni mari. Edina pijača je čista voda, saj alkoholičnih pijač ni; iz česa naj bi jih delali?

Selknami se predvsem preživljajo z mesom guanaka, ki je vrsta južnoameriške kamle, velik kot sreden konj. Guanako jim daje meso, kožo za obleko, kosti za orodje, žile za šivanje oblek; in celo kamne iz njegovega želodca rabijo za zdravilo proti pljučnim boleznim. Tuđi divje gosi potujejo v Indijančevo kuhinjo. Recimo raje kočo, ker v nje edinem prostoru je kuhinja, zaloga in spalnica za družino, sorodnike in pse. Koča ima krožen tlbris in jo zgradijo zelo hitro; kakih dvajset debele pritisnejo v zemljo, zgornje konce naslonijo enega k drugemu in koča je dovršena; potem jo pokrijejo še s kosom usnja. Veter, dež in sneg lahko prihajajo v kočo; zato jo skušajo prisloniti ob zavarovane skalne stene ali pod visoka drevesa.

V hišah ni opeke, celo stolčkov ali desek. Kdor želi vzglavje, si potisne pod glavo kos opeke. Sredi koče vedno gori ogenj, okoli njega spiyo. Koča je torej kar najbolj priprosta — pa ni čuda, ko je navadno le eno noč na mestu! Ker se guanaki vedno selijo, v tropah po 10—40 živali, jim lovec mora slediti. V par minutah si postavi kočo in izbije iz kremenca par isker, da zakuri ogenj.

Meso pečejo, kuhati pa ne znajo, ker ne poznajo loncev, kozic, sploh nobene posode. Dekleta in žene zajemajo vodo z usnjatimi mehurji in z majhnimi zajemalkami iz skorje, toda morajo z njimi brž teči v kočo, da se mehur ne izprazni. Kamenitega orodja Ognjenozemci ne poznajo. Ostali so še v »koščeni dobi«, ki je bila pred kamenito. Ognjenozemci živijo torej tako kot človeški rodovi v pradedavnini pred najstarejšo kamenito dobo.

Rodova Jamana in Halakvulup imata ladjice, iz treh govejih kož sešite. Žena vesla z enim samim veslom, mož pa sedi na drugem koncu ladjice in ima pšico na loku ali sulico pripravljeno, da zaloti kako žival. Veslajo po morskih rokavih in kanalih med pragozdi.

Pri Jamanih prevzame poveljstvo na ladji žena. Dokler so na vodi, mora mož molčati. Žena krmari proti preje sporazumno določene mestu, daje navodila otrokom, da vzdržujejo ogenj, ki gori sredi ladjice, mejtem ko mož mirno sedi in čaka na plen. Ko pristanejo, spet zagospodari mož. Ta navada kaže, da žena ni sužnja, ampak da uživa visoko enakopravnost.

Vzorna družina.

Čas je, da povem, kakšno je njih družabno življenje. Edina družabna enota je družina. Ni stanov, ne bogatih in revnih plasti, predstojnikov in podložnih; tudi niso še prišli do tega, da bi se po več družin združilo v rod pod enotnim vrhovnim vodstvom.

Družina je zasnovana tako, da se mož in žena združita v trajno, navadno dosmrtno zvezo. Mnogoženstva skoro ni. Mladič in čekle se svobodno dogovorita za poroko. Ko sta zmenjena, obvestita starše ter pozoveta sorodnike in prijatelje, naj skupno z njimi postavijo kočjo. Potem priredijo velik lov in poročno gostijo, ki traja v veseljem razpoloženju 6—10 dni. Koj zatem pa novorojenca morata zapustiti starše in od tega dne ne mož ne žena ne smeta ni besedice govoriti s svojim tastom in taščo. Pač je mož dolžan, da vzdržuje tasta in taščo, če obolita ali ostarita; govoriti pa z njima ne sme. Ko sem vprašal, čemu ta navada, so mi odrezali: »Pri nas je bilo vedno tako in to je močno prav!«

Žena ima v družini enake pravice kot mož. To izvira odtod, ker si oba delita delo: mož donaša meso in izdeluje orožje, žena pa glešta otroke, peče meso, šiva kožuhe, zbira morske živali. Med seboj se zelo spoštujejo in ljubijo. Starih stricev in tet ni, ker bi sami gospodarsko ne mogli živeti. Otroci so zelo srčkana, ljubezniva bitja, ki svoje starše sila spoštujejo. Ugovorov, nevoljnih besed ali celo preprirov s starši ne sliši po vsej Ognjeni zemlji. Vsa vzgoja je usmerjena v to, da se družinske vezi krepijo. Tja bi morali iti v šolo premnogi modernjaki.

Tajno mladostno posvečenje.

Ko se otroci razvijejo v mladostnike, jih čaka posvečenje. Po velikem trudu se mi je posrečilo, da so me Selkmani pripustili k tajnemu mladostnemu posvečenju. Moral sem se zavezati, da se bom držal predpisov in

dnevnega reda kot vsi drugi kandidatje. Bil sem prvi belec, ki je videl te tajnosti.

Posvečenje smo začeli s hudim postom. Vse mesece, ko se mladina posvečuje, se posti, malo spi in popolnoma molči. Tako se pripravljajo, da sprejme nauke rodu, sveta načela pradedov. Črez dan se pod vodstvom izkušnih mož, oziroma žena, vežbajo v izdelovanju orožja, lovu itd. Proti večeru pa pride častljiv starec, zbere mladino krog sebe in jim s poudarkom daje nauke za samostojno življenje. Povzdiguje delavnost in marljivost, hvali rano uro, pozivlja, naj si eden drugemu pomagajo in naj se ne strašijo nobene žrtve, če treba kakemu članu rodu pomoči. Posebej še poudarja spoštovanje do staršev. Priporoča jim strogo zvestobo v zakonu in jim pove, kakšne dolžnosti imajo starši do otrok. Z živimi zgledi in zgodbami jim razlaga ta življenska načela. In v mlada srca, pripravljena po postu, molku in trdem delu, se ti nauki globoko ugrebejo — pravo vodilo za vse življenje. Trdim, da ta premišljena in globoka šola za vzgojo značaja bolje pripravi ognjenozemske otroke za samostojno življenje kot pa marsikatera močerna šola v Evropi.

Pri tajnem posvečenju sem tudi zvedel za njih vero. Vsi trije rodovi verujejo v eno najvišje bitje, ki je čisti duh, bivajoč daleč nad oblaki. Ne je, ne pije, ne spi, a gleda z zvezdami na zemljo, ali izvršujemo njegove postave — in slabe kaznuje z boleznijo in zgodnjo smrtjo. Vera v enega samega Boga je torej precej visoko razvita. Vsi verujejo tudi v nesumrljivost duše, ki se po smrti poda v daljno deželo.

Kako so jih zatrli.

H koncu še par besed o čudni usodi tega najstarejšega vseh južnoameriških ljudstev. Okoli leta 1850 jih je po zanesljivi cenitvi bilo še 50.000. Danes jih živi še komaj šest sto! Kako da so mogli tako naglo izumirati? — Edini odgovor je: ker so prišli v dotiko z evropsko civilizacijo in njenimi zastopniki! Posebno Selkmani so okoli l. 1890 zapadli silnemu morjenju pohlepkih Evropejcev. Ti so spoznali, da je Veliki otok sila pripraven za ovčjerejo. Toda tem načrtom so bili domačini na poti, ker so oni bili lastniki zemlje. Evropski prišleki so rabili najgroznejša sredstva, da domačine izkoreninijo. Prijazno so vabili cele rodove k sebi na gostije in jih pri teh postrelili. Darovali so lačnim družinam ovčje meso, ki so ga bili s strihninom zastrupili; uprižarjali so velike love na domačine, z groznimi, za ta posel posebej izučeni psi, ki so jih bili naročili iz Evrope. Za par ušes ali še krvavečo glavo Indijanca je gospodar ovčje farme dolečil posebno nagrado. V tem strašnem boju

je moral krotki, dobrosrčni naravnež podleči. Salezijanski misijonarji, ki so delovali v teh predelih, so se preganjanju odločno upirali in tudi protestantski misijonarji, ki so ljubeznivo delovali med rodom Jamana, so Indijance brani. Toda pohlep farmerjev je bil močnejši — in tako so ti lepi, srčno plemeniti ljudje na tem, da izumrejo.

Kako škoda jih je! Prirastli so mi na srce, ker so ljudje z blagim srcem, dušo in nežnimi občutki; v dolgem sožitju sem jih vzljubil, in ko sem od teh prikupnih in priprostih otrok narave jemal slovo, so se njim in meni udrle solze: čutili smo, da se ločimo za vedno.

NA POTI V NORIŠNICO.

DUHOVEN Janez Bosco, ki ga je cerkev v letošnjem juniju razglasila za blaženega, se je posebno odlikoval po neizmernem zaupanju v božjo pomoč. Vsa svoja velikanska vzgojna podjetja je započel z dolgi govori, pa je vedno še zadnji hip prišla pomoč. Don Bosco je imel čudovito moč do mladih src, mladina je kar trumoma drla za njim. Pri vsem težkem delu za zapuščene delavske otroke je Don Bosco ohranil otroško vedrino in radost, ki je večkrat prekipela v hudomušne šale.

Že kot šolar je Bosco zbiral zavodne tovariše in jih zabaval s pesmicami, igrami in posebej še s »čarovnijami«. Zatožili so ga ravnatelju zavoda, češ da je zvezan s samim vragom, ker zna čarati. Ravnatelj ga je na dolgo zasllišal in ob koncu strogo zahteval, naj mu pove, kako izvršuje svoje čarovnije. Janezek ga je poprosil, naj mu da pet minut časa za razmislek. Črez pet minut je vprašal ravnatelja, koliko je ura. Ravnatelj je segel z roko v žep in se prestrašil, ker ure ni bilo. — Če nimate ure, dajte mi en novc za pet stotink! je dejal Janezek. Ravnatelj išče in išče, denarnice pa ni. Zdaj potegne šolarček iz svojega žepa ravnateljovo uro in denarnico in razloži, kako se z naglo kretnjo izvrši taka »čarovnija«. Ravnatelj se je do dobra nasmejal in je malega obtoženca oprostil.

Ko je mladi Bosco postal duhoven, je kmalu začel zbirati otroke in v kratkem je imel krog sebe celo trumo zapuščenih dečkov, ki jih je poučeval katekizem in ljubeznivo vzgajal. Hiše za otroško zavetišče pa ni še imel, zato so se potepinčki zbirali na polju ob suhem vremenu, v nekem podrtem skednju v dežju. Turinski meščani so se Don Boscu smejali, oblastva so ga nadzorovala, češ da moti javni red, in celo mnogi duhovniki so zmajevali z glavami nad njegovim početjem. Slednjič so

zaključili, da je znorel. Ko je nekoč bogoslovec Borel, njegov zvest prijatelj in pomočnik, prosil Don Bosca, naj odpusti dečke, ker nikakor ni mogoče dobiti zanje prostora za zbirališče, mu je sveti duhoven zatrdil, da bo prav kmalu dobil hišo zanje. Borelu so stopile solze v oči, ker zdaj se je prepričal, da se je Don Boscu začelo mešati. Molče ga je objel in jokaje odšel. Mnogi, ki so v tem času govorili z Don Boscom, so tudi mislili, da se mu um mrači, zakaj napovedoval je, da mu bo Bog dal ne samo eno hišo, ampak na stotine. Slednjič se je sestalo več Don Boscovih prijateljev in so sklenili, da je ubogega duhovna treba spraviti v norišnico, da se pozdravi.

Lepega dne sta prišla dva duhovnika v kočiji k Don Boscu in sta ga prosila, naj se pelje z njima na sprehod. Don Bosco je takoj s posebnim vidom uganil načrt svojih prijateljev, vendar je bil brž pripravljen, jima slediti. Ko pridejo do kočije, ga prijatelja povabita, naj vstopi. »Ko bi prvi vstopil, bi bil nevljuden. Izvolita, prosim!« Prijatelja sta stopila v kočijo, komaj pa sta sedla, je Don Bosco bliskoma zaprl vratca in zapovedal kočijažu: »Brž v norišnico, ta dva tam pričakujeta!«

Kočijaž udari po konjih in voz odvrvi proti norišnici, ki ni bila daleč. Vrtar, ki je bil obveščen, odpre velika vrata, voz pridrdra na dvorišče, bolniški strežniki pritečejo in odprejo kočijo. »Kdo izmed teh dveh je bolan?« se vprašujejo. Oba hitita zatrjevati, da sta pri zdravi pameti in da je znorel oni, ki je ostal zunaj. Pa nič ne pomaga, strežniki oba zlepa in ljubeznivo, kot je treba z norci, spravijo v celico in ju okopljejo in preoblečejo v bele bolniške halje. Oba se upirata, zahtevata zdravnika, vprašujeta po duhovniku. »Vsi so zaposleni, pridejo jutri zjutraj...« ju tolažijo strežniki. In res se je ta nora kočija končala šele drugo jutro, ko je zdravnik spoznal pomoto in se je ves Turin smejal. Don Bosco pa je odtistihmal imel mir in je lahko predel naprej svoje sanje o velikih hišah za zapuščene otroke.

Kmalu po tej dogodbi je postavil prvo borno zavetišče, v katerem je ta božji norček sprejel tudi obisk kanonika Jožefa Sarta, poznejšega papeža Pija Desetega, in bogoslovca Ahila Rattija, ki zdaj sedi na papeškem prestolu. Salezijanska družba, ki jo je Don Bosco ustanovil, pa šteje 8016 članov, razdeljenih na 816 zavodov za vzgojo mladine. Bog je Don Boscu res daroval na stotine hiš za zapuščene otroke, kakor je sveti duhovnik zaupal in preroško videl.

Prof. Avguštin Čuk:

O DEVICI ORLEANSKI.

LETO Gospodnje 1429. je prineslo Francozom novih nesreč in vojsk. Angleži so zasedli že severno Francijo, držali glavno mesto Pariz, središče domovine in kraljestva, v svojih rokah in se pomikali proti jugu. Le Orleans — ključ do južne Francije se jim je krepko postavil v bran. A kaj bo junaštvo majhnega števila meščanov proti toliki množici sovražnikov, če jim kralj s svojo vojsko ne priskoči na pomoč. Pa Karel VII., še nekronani kralj Francozov, je v svoji slabosti okleval in obupoval nad rešitvijo domovine. Mislil je skrivaj zapustiti taborišče in ubežati s dvorjani, dvorjankami pa svojimi ljubavicami kam daleč na Škotsko ali pa v Kastiljo na Špansko. Kakor mora je tlačil obup srca Francozov in liki megla v jeseni zastiral njihovo nacionalno zavezo in tolikanj preizkušeno domovinsko ljubav. Pa baš v tej najbolj kritični dobi francoske zgodovine se pojavi svetla, žarka zvezda, ki je rešila kralja in narod sramote in neprestanih vojnih nesreč.

V kraljevi tabor v Chinonu stopi spomladi leta 1429. z neznatnim spremstvom komaj šestnajstletna deklica, kmečka, zagorela v obraz z viteško bojno opremo na sebi. Pred kraljem stoječ trdi, da je doma iz vasice Domcemy na lotariški meji, hčerka bogatega kmeta in da ji je ime Ivana Dark.

»Čemu si prišla,« vprašuje kralj, »k meni v tabor z vojaškim odelom na sebi?«

In tedaj je Ivana izpovedala, da je v čudežnem, božjem zamaknjenju spoznala, da jo je Bog izvolil, da osvobodi domovino sovražnikov in popelje kralja Francozov h kronanju v Reims. Pogum, ki je deklici sijal iz oči, in njena neomajna vera v božje poslanstvo so tudi kralja napolnili z novim upom. S par tisoč vojakov je hitela pred Orleans, visoko držoč beli prapor, na katerem je blestela podoba Brezmadežne Device okrašena z lilijo, grbom francoskih kraljev, planila nad sovražnike, jih premagala in osvobodila mesto sovražnikov. Nad eno leto je Ivana vodila francosko vojsko od zmage do zmage. Peljala je v juliju istega leta še nekronanega Karla VII. skozi sovražnikove vrste h kronanju v mesto Reims.

Rešena je bila sicer južna Francija, a sever domovine so še vedno držali Angleži v svojih rokah. Pariz, srce države, je tičal v sužnosti sovražnikov. Zastonj se je Ivana sedaj prizadevala, da bi nagnila kralja k temu, da reši Pariz in s tem Francijo. Karel ni več slušal svete razsvetljene deklice iz Domcemya, pač pa mu je prijalo laskanje dvorjank in dvora,

Devica Orleanska v okovih.

ki je deloval na to, da odstrani Ivano Dark iz tabora. In ko se je vojska pomaknila do St. Denisa, predmestja Pariza, ter se je prvi naskok Ivanin, ko je naskočila Pariz le z neznatno vojaško silo, ponesrečil, je kralj ukazal umik vojske za Loire. Le nerada je Ivana sledila kraljevi vojski za reko Loire in je razočarana zapustila kraljev tabor, ko se ta ni vdal, da bi nadaljeval vojsko proti Angležem. Zbrala je okrog sebe majhno število prostovoljcev in je z njimi napadala Angleže. Dosegla je sicer nekaj uspehov, osvobodila kralju zvesto deželo Campiegne od sovražnikov, a je bila kmalu nato od Burgundcev, zaveznikov Angležev, ujeta in lestem za veliko odkupnino prodana marca 1430. Angleži so Ivano takoj postavili pred francosko duhovsko sodišče, ki naj jo sodi kot čarovnico in temu primerno obsodi. Ivana je pa sodnikom jasno in odločno odgovarjala na vsa zmedena vprašanja, ki so ji stavili z namenom jo ujeti v besedi. Izpričala je neomejno vero v svoje božje poslanstvo in čudežna božja zamaknjenja, ki jih je imela, potrdila zaupanje v končno zmago Francozov. Sodiščne je ni moglo obsoditi, ker ni našlo na njej nobene krivde, vendar je pa predsednik sodnega zbora Peter Couchon, škof v Beauvaioju, obrazložil v dvanajstih členih potvorjene njene izjave, kot izpovedi obtoženke. Te »izpovedi« je sodišče predložilo v

pregled in odobritev društvu učenjakov, kapitelju v Rouenu in še pariški bogoslovni univerzi.

Na podlagi teh dvanajsterih členov je bila Ivana Dark spoznana za krivo čarovništva in kot taka obsojena na smrt na grmadi, če svojih zmot javno ne prekliče. V navzočnosti rabeljna je Ivana prebrala na trgu v mestu Rouenu običajno formulo, s katero se odpoveduje svojim zmotam, vendar je to storila — kakor pravi povestnica — z nasmeškom na ustih in trudnoblaznim obrazom. Sodniki so ji sedaj smrtno kazen pretvorili v dosmrtno ječo. Takoj so jo, osemnajstletno, ukovali v železje, ji oblekli ženska oblačila, moško vojaško odelo pa položili zraven nje in ji izsilili prisego, da ne bo nikdar več nosila moške obleke. V ječi pa je bila izpostavljena napadom s strani jetnikov pa tudi ječarjev samih, ki so večkrat ogražali njeno dekliško čast. V taki duševni stiski je nekoč pograbila po vojaški opravi, ki je ležala ob njej, da bi se lažje branila pred nasilniki. To je zadostovalo. Kot nepoboljšljivo so jo sedaj tirali pred sodišče, ki jo je obsodilo na smrt na grmadi, zlasti še, ko je izjavila, da se njena zamaknjenja ponavljajo, in da preklicuje svojo poprej dano odpoved zmotam. Na predzadnji dan lepega šmarničnega meseca je bila Ivana Dark odvedena na grmado sredi trga v mestu Rouen, kjer je z imenom Jezus na ustnicah zgorela. Njen pepel so nato pometali v reko Seino. Ljudstvo, ki je okoli stalo, je pozneje trdilo, da je videlo, ko je bila grmada v največjem plamenu, kako je bel gobol poletel iz ognja proti nebu.

Tako je umrla rešiteljica Francozov. Devica Orleanske ni bilo več, a njen duh je zmagoval in njena sveta podoba je peljala kralja in narod, da so pregnali sovražnika iz domovine.

Ko so Francozi dvajset let po smrti Ivanini vkorakali v mesto Rouen, je kralj Karel VII. razglasil smrtno obsodbo inkvizicijskega sodišča (sodišče, ki je imelo nalogo soditi razne verske zmote, ki so se vtihotapile mej vernike) nad Ivano Darko iz Domremysja za neveljavno in protipostavno. In papež Nikolaj V. je l. 1456. na prošnjo matere in bratov Ivaninih odredil novo preiskavo v zadevi deklice iz Domremysja. Sedaj se je pokazala nedolžnost in svetost device orleanske ter hudobno, pretkano in krivično postopanje inkvizicijskega sodišča v Rouenu. Katoliška cerkev je Ivano, to svojo duhovno hčerko, proglasila za svetnico in ji s tem dala največjo čast, ki jo more doseči kak smrtnik. Francozom je pa devica Orleanska narodna junakinja, ki je v kritičnem trenutku njihove zgodovine rešila francoski narod sužnosti.

Zato je Francija in z njo tudi katoliška cerkev letos slovesno slavila 500 letni spomin (1429—1929) na dan, ko je Ivana Dark stopila na čelo bojevnikov za svobodo domovine.

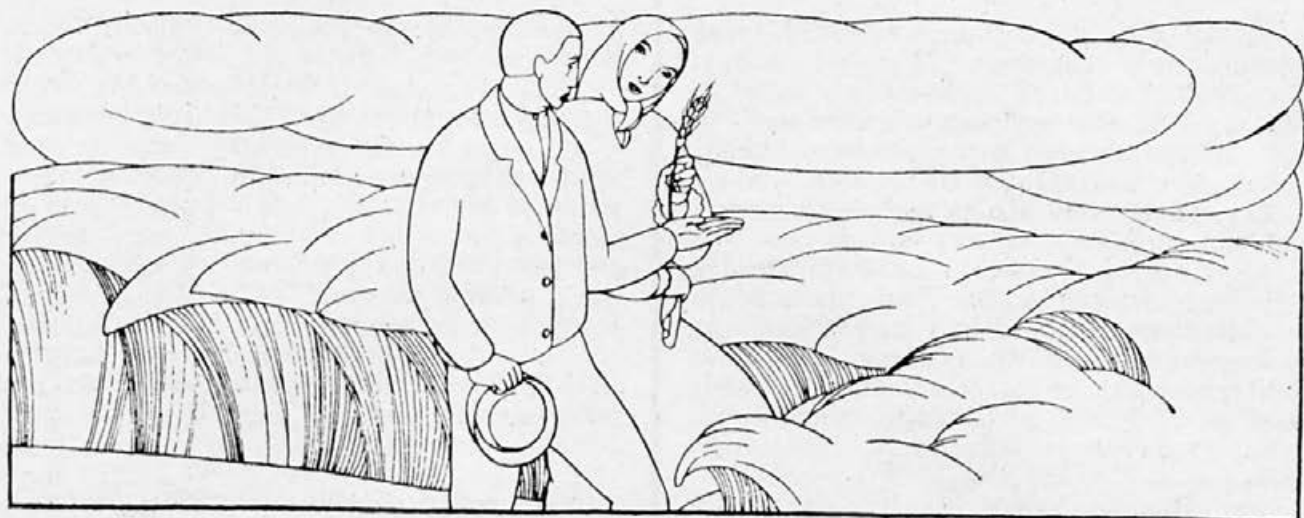
KRATKOLASKE IN ŠE KAJ.

Z Dunaja naznanjajo novo smer lasne mode: kratko ostrižene fantovske frizure so obsojene, v veljavo stopa poldolga frizura, pri kateri padajo lasje na tilnik, približno do prvega vretenca. Zakaj pa je modni svet izdal novo povelje? To ni kar tako, da bi si modo kdo umislil, vse premembe izražajo, da se je v ljudeh nekaj spremenilo. Pred leti so se začele na kratko striči 15 letne deklice in častitljive srebrolaske; najmlajše pa so se uprle, ker je bilo že težko ločiti vnuko od babice. Mlade ribice so že pred letom začele nositi daljšo frizuro — in zdaj so se uveljavile, moda predpisuje podaljšanje las za ves elegantni svet. Moda pa se širi v valih: eno leto hodi z Dunaja ali Pariza v Trst, od tam se v par letih razlije v omiljenih oblikah po deželi. Tako bo moda poldolge frizure prišla v naše kraje bržda šele l. 1931, ko bo drugod najbrž zmagala kita. — Naše deklice, ki ima zdrav čut in samostojno mišljenje, sprejema te nove modne valove z zdravo kritiko; kar prija njeni osebi, stanu in njenemu domu, sprejme in prikroji, kar pa se upira pravim nraštvenim nazorom in lepočutju, odklanja. Srednja pot bo prava.

Tudi v ženski obleki se naznanjajo odločne premembe. Obleka se daljša, je močno nagubana, postaja bolj ženska. Namera, »požgati« žensko nošo, je padla. Nič več deških frizur, tesnih jopic moškega kroja, nadkolenskih kril, nič več pomoženja ženske narave! Spet stopa v veljavo polnovitka postava, nežnejše, ženski čuti primernejše obleke oblačil se uveljavljajo. (Z Dunaja že javljajo, da peki zopet prodajajo več kruha; v dobi suhe vitkosti sužnje zadnje mode niso hotele uživati kruha). Seveda bo tudi ta razvoj prinesel pretiranosti; ni čuda, saj uživanja željni duh vsako novost izmaliči. Toda v splošnem lahko trdimo, da se iz razvoja mode zrcali dejstvo, da burna doba povojne opojenosti prehaja v mirnejšo in blažjo, ko se blagi elementi ženskega srca tudi v obleki bolj odražajo.

A. G.

V NEDELJO POPOLDNE

Francka Zupančič:

BELIZARJEVA HČI.

V stari zgodovini čitamo o grškem vojvodom Belizarju, ki je bil velik junak in rešil svojemu cesarju državo in koro. Toda nekega dne je padel v nemilost. Izgubil je vse, oropali so ga premoženja, iztaknili so mu oči in taval je starec, berač, po cestah onega mesta, ki je bilo nekoč priča njegove slave... Od vseh zaničevan in od mnogih zasramovan.

Očeta je spremljala hči v revščino in po manjkanje. Bila je sij njegovim očem, opora njegovi roki. Poljubljala je oslepeli očesni duplini in jemala trudno sivolaso glavo v naročje, da je starec brezskrbno počival.

Blagrovan berač, ki mu je najgloblje gorje postalo razodetje in zagotovilo največje, najčistejše in najsrčneje otroške ljubezni.

P. M. Lekeux — F. T.:

MARJETICA.

Ognjena preizkušnja.

NA božič leta 1913 me je obiskala Marjetica v samostanu Turnhout.

Bila je v črno oblečena, njen obraz se je bil zožil, iz oči ji je seval resen, miren izraz. Tokrat me je vprašala z veselim smehljajem:

»Kaj naj storim sedaj? Kaj ne bi bil že čas, da mislim na samostan?«

»Znabiti, duša, treba je predvsem... Čuj, kako je s tvojo dušo, si odmrta svetu?«

»Prosim...«

Za hip se je vmislila vase. Zatisnila je oči in se nasmehnila kot angel, lahna rdečica ji je oblila obraz. Ko je odprla oči, se je zasvetilo iz teh božjih okenc in njen pogled je očital: Saj dobro veš, da se o takih rečeh ne govori!

Spretno sem nastavljal besede, da sem jo z vprašanji pripravil do odgovora. Znala je najtajnejše skrivnosti skrivati, toda končno mi je zaupala vse dušne potankosti: bil sem presenečen.

Znabiti je ravno učiteljevanje najtežje združljivo s stalno mislijo na Boga, ker zahteva trajno pozornost. Pri sestri sem opazil drugače: Hodila je od jutra v večer pred božjimi očmi. V tem božjem dihanju so bili še presledki, a zelo redki.

Dosegla je ono stopinjo bogopodobnosti, ki jo z vsakdanjo besedo zovemo: odpoved.

Vesel sem je bil. »Peruti so že razpete, tudi letati si se naučila; treba je pa še na daljnje vaje. Kaj te je nadzemske dvignilo? Žrtev, kaj ne?«

»Da, odkar sem privolila v umiranje, kot si mi svetoval, sem se naučila življenja... Se-li spomniš, kako sem takrat trepetala, se odmikala, jokala, upirala? In vendar sem vzela na rame križ!«

»Dobro! Svetnica pa še nisi, Marjetica, da veš! Sama priznaš, da so v duši še luknjice. Samoljuja bo preveč v njej!«

»Tako je! Uvidevam, da samoljubje še ni odmrlo v meni.«

»Torej? Treba bo zopet v boj! Novih odpovedi bo treba. Se bojiš?«

»Ne bojim se. Ni več tako v meni, kot je bilo takrat!«

»Prav! Za ta boj imaš več prilik med svetom kot v samostanu. Dovolj si močna, da v svobodi zadeneš jarem na ramena, ki te bo bolj žulil, kot redovna pravila. Kasneje bova morda govorila o samostanu; za sedaj veljaj: trpeti in zažigati samoljubje, dokler je kaj netiva v tebi. Ko ga ne bo več, ugasne samo.«

»Kaj svetuješ? Znabiti nadalnje žrtve?«

»Da, to je, kar želim: Tvoj Stvarnik je trpel in ti moraš iti na križ za Njim. On se je daroval za človeštvo, daruj se še ti. Bodi daritveno jagnje in goreče kadilo, ki ga ogenj poživa. Življenje za druge je vsebine bogato. Treba se je odločiti za apostolstvo križa.«

Zamišljeno je poslušala, njene oči so gledale v prostrane dalje.

»Kako naj to dejansko izvedem?«

»Predvsem išči žrtev. Veliko si jih prinesla pred božje Srce, toda še ne vseh. Okrog tebe je vse polno ljudi, ki kličejo po ljubezni. Veš, kaj je junaštvo? To, da si človek želi trpljenja za druge... Ta kelih je poln pelina nevhvaležnosti in ponižanja, a je potreben.«

»Hvala... Povej, ali smem... Ali smem nositi spokorni pas?«

»Hm...«

Zdela se mi je tako nežna, njena lica so bila bleda. Že sem hotel reči »ne«, pa me je prehitela:

»Dovoli, prosim! Saj sem ga že nosila, a brez dovoljenja. Reci: da!«

Svoj pogled je vtila name in v tem pogledu je bila skrita vroča prošnja, odkrita želja. Vdal sem se.

»Bodi, a umerjeno! Ker hočejo danes rasti svetnice v svili, vzemi ti orožje starih krščanskih dni. Ne vem za svetnico, ki bi notranje dozorela v svileni obleki in mehkih blazinah.«

Oba sva molčala. Molče mi je stisnila roko. Drugi dan je položila prvo žrtev na oltar junaške ljubezni do Boga in bližnjega. Začela se je daritev.

Daritev.

»Išči«, sem ji dejal, »prilike, da se daruješ za bližnjega! Težka je ta naloga in nevhvaležna, toda potrebna!« In kmalu jo je našla.

Stanovala je s starši na Poljanski cesti nasproti frančiškanskega samostana. Med društvi, ki so jih vodili patri, je bila posebno pomembna in blagoslovljena »Dobrodelnost med Flamci«.

Povsod je navada, da prihajajo v velika industrijska mesta cele čete podeželskih delavcev, ki si v tovarnah služijo grenak kruh. Eno izmed takih mest je tudi naš Lüttich.

V njem prebivajo večinoma Valonci,¹ toda v predmestjih živi nad 50.000 vseljenih Flamcev. Povečini so to proletarci, ki iščejo službe v rudokopih, fabrikah in na železnici.

Po vojni so se življenske razmere med njimi izdatno zboljšale, toda par let pred vojno so bili ti delavci pravi trpini. Živei so s številnimi otroci v zaduhlih predmestnih luknjah.. Meščani so jih radi njihovega flamskega narečja prezirali. Večina teh priseljenec je obrnila hrbet Cerkvi in se priključila socialnim demokratom. Nič čudnega. Ti reveži so bili zapuščeni, prezirani, delali so ponoči, odvisni so bili od kapitala, ki jih je izžemal — kdo bi se čudil, da so se odtujili veri.

Redemptoristi in frančiškani so si prizadevali, da bi jim pomagali, kot je bilo pač v njihovi moči. Posrečilo se jim je, da so jih par sto organizirali. Vsako nedeljo so imeli lastno službo božjo in pridigo v flamskem jeziku. Dali so jim na razpolago dvorano in knjižnico ter prirejali zanje majhne veselice. V posebnem uradu so dobivali brezplačne nasvete in podpore, česar jim je preje tako zelo primanjkovalo. Odslej niso bili brezpravni; prav domači so se čutili v dvorani ter se kmalu zopet sprijaznili z vero, ki so jo zanemarili, odkar so se bili naselili v mesto.

Dobrodelnost se je morala boriti z velikimi težkočami. Ni bilo lahko nabirati nove člane in le s težavo je bilo moči z raznimi podporami držati jih skupaj. Duhovno vodstvo pri teh robotih, novih in nevednih delavcih je zahtevalo izredne samozataje.

Takrat je vodil »Dobrodelnost« apostolski, goreči in modri P. N. Šest let se je z velikim trpljenjem žrtvoval zapuščenim flamscem. Še danes vam prebivalci teh delavskih predmestij znajo pripovedovati o patru, ki je od jutra do večera tekal s »polno paro« po ozkih ulicah in nosil s seboj celo rešto zavojev in zavojčkov.

V večini revnih bajt, kamor je hodil, je pogosto slišal s globokim spoštovanjem govoriti o neki »gospodični Marjeti«, ki je obiskovala ta predmestja. Nekega večera so mu kar v sedmih hišah pripovedovali, da je bila tam še istega dne. Radoveden je bil, kdo je ta angel v človeški podobi.

Nekoč mu je dejal vratar:

»Pater, poizkusite Marjetico pridobiti za »Dobrodelnost«!

»Kaj pa je vendar ta Marjetica?«

»Kaj je ne poznate? Gospodična Lekeux.«

¹ V Belgiji zavzemajo severni del dežele Flamci, ki so germanskega pokoljenja, južni del, h kateremu pripada tudi mesto Lüttich (Liège) pa Valonci, ki govorijo francoski jezik.

Ravno takrat je rabil pater primerno moč, ki bi poučevala pevski zbor. Obiskal je še istega dne našo mater.

»Gospica Marjetica se ukvarja z glasbo, ni res?« je vprašal mater.

»Da, gospod! Toda revica niti časa nima za to. Preveč dela ima s šolo, otroci in ubožčki.«

Odgovor je spravil patra v zadrego. Končno je pa le poprosil:

»Potrebujem . . . zlasti, ker nas je doseždanja pevovodkinja zapustila . . .«

Brž ko je Marjetica slišala o tej zadevi, se je javila pri patru ter bila voljna sprejeti pouk v petju. Vprašala je patra:

»Smem-li delati, kar hočem?«

Uvidela je na prvi hip, da je to ono polje, kjer jo čaka delo polno žrtev. Po zboru bo stopila v stik z »Dobrodelnostjo« in našla najlepšo priliko za apostolsko delovanje. Tako bo zamogla obiskovati uboge Flamce in vršiti dobra dela. Veliko, neobdelano polje jo je klicalo.

To se je zgodilo v maju leta 1914. Zbor je obstajal iz nekaterih napol odraslih deklet, nekaj žen in par moških; dobrih glasov ni bilo. Ko je prvokrat stopila pred te »umetnike« in jim zrla v zanemarjene obraze, je bila v zadregi ona in pevci. Rada bi jih nagovorila po flamsko, toda jezika ni znala. Brskala je po slovarju, pa ni vedela kako začeti. Sedla je k harmoniju, pa sprva niti pravih akordov ni zadela. Začela je s starimi pesmimi; zdele so se ji tako dolgočasne, da jih je pustila in začela z novimi.

V nedeljo je prinesla k vaji dvoglasno pesem, toda ta vaja je potekla zelo klavrno: ni šlo, glasovi se niso ujemali.

»Tega vendar ne boste peli?« je vprašal pater.

Kaj sedaj? Že je odzvonilo k blagoslovu. Ni kazalo drugega, kot da ponavlja stare, premlačene pesmi.

Začetek torej ni bil ravno sijajen.

Marjetica je uvidela, da je treba iskati novih moči. Šla je na nabirko. Edini uspeh teh potov je bil ta, da je okusila, kako dišijo surove odklonitve. Mislila je dan in noč, kako bi svoj pevski zbor dvignila. Starejši pevci so se umikali. Ni ji kazalo drugega, kot da se oprime otrok. Vabila jih je z bonboni, vpraševala, kje stanujejo, in jih skušala pridobiti za petje. S tem se je starejšim pevcem in pevkam še bolj zamerila.

Pomagal ji je P. N. Napisal je seznam družin, ki naj bi jih obiskala. Ti obiski so Marjetico pretresli: videla je kričečo revščino in sklenila pomagati. Še bolj pa so klicale na pomoč duše. Ali je potrebno ravno petje, da reši

duše? Taktično je bilo potrebno, ker je glasba privlačna. Hotela je privabiti čimveč ljudi, naj so že imeli posluš ali ne. Šlo je za duše.

Poskušala je naprej pri onih, ki bi ji morali biti hvaležni. Kmalu je izkusila, da ljudje raje prejema, kot dajejo. S smehljajem so sicer sprejeli darove, a skremžili so obraz, ko jih je prosila, naj pridejo v nedeljo popoldne k frančiškanom.

»Nimamo časa, gospodična, moramo delati.« »Pojte no, v nedeljo vendar ne boste delali. Dobri Bog vam bo poplačal zamujeni čas!«

»Ne znamo peti, gospodična! Nimamo poslušal!«

»Nič zato! Pridete k blagoslovu in poslušate!«

»Ja, no . . . veste . . . nimamo navade hoditi v cerkev!« Prosila je in beračila, toda le malo jih je pregovorila. Končno je po dveh mesecih vendar zbrala nekaj ljudi, večinoma otroke. Vsi so bili brez vere.

Skrbelo jo je, kako bodo stari pevci sprejeli nove.

»Prihodnjo nedeljo bo prišlo par novih,« je naznanila.

»Čemu?« so klicali mali. »Saj pojemo sami dovolj lepo!«

»Le mirno, zato ne gre! Le lepo jih sprejmite, sicer ne pridem več k vam!« Starejše je komaj pregovorila, da so ostali. »Pomagajte mi vsaj vi,« je prosila. »Saj veste, da čimveč ljudi pride k petju, temveč jih bo pri maši.«

Prihodnjo nedeljo so prišli novinci. Marjetica se je naučila na pamet par stavkov flamščine, da bi jih mogla pozdraviti.

»Zelo sem vesela, da ste prišli,« je odgovorila prvega, ki je vstopil. Možak se je smehljaj, rekel pa ni ne bev ne mev.

»Upam, da se boste dobro zabavali!«

Mož se je spet nasmehljaj. Vsa učenost Marjetice je bila pri kraju. Več flamščine ni znala. In tako sta se molče gledala z možakom, ki je vrtel v roki kapo in pihal dim iz male pipice.

K sreči je vstopila žena. Marjetica ji je stisnila roko: »Zelo sem vesela, da ste prišli!«

In spet sta molčali obe. Marjetica je bila kot na trnju. Z znamenjem jim je pokazala, naj sedejo. Prihajali so drugi in vedno jih je sprejemala z istim pozdravom: »Vesela sem, da ste prišli . . . Upam, da se boste izborno zabavali!«

Novinci so se zdrenjali v kot kakor rekruti pri naboru. Molčali so in ni bilo videti, »da bi se izborno zabavali.«

Nekaj časa so zijali drug v drugega. Otroci so se prvi naveličali te mutaste igre. Začeli so kričati in se poditi po dvorani, odraslim se je odvezal jezik. V sobi je nastala babilonska

zmešnjava. Marjetica je zrla na to pisano množico: možje so stali nagnjeni v skupinah in kadili iz pip, začrnel rudar je govoril s kričavim glasom in pljuval zdaj na desno, zdaj na levo, ženske so klepetale, otroci so se lasali — in nanjo so zrlji vsi s praznim nasmeškom.

Šele sedaj se je zavedla čudnega položaja. Ona, ki naj bi te ljudi zabavala, učila peti, prodrila v njih duše, napravila iz njih kristjane... stoji in molči... Besed nima in ko bi jih tudi imela, preslabotna je. Najrajše bi zbežala proč, proč...

Pa je zbrala moči in zaklicala: »Pozor, zdaj začnemo!«

Vzela je v roke palčico in potrkala po pultu, da bi vrišč ponehal.

»Miju beste urij een... een cantique in gen.«¹

Izgovarjala je te besede tako smešno in nerodno, da so se Flamci zasmeli. Vendar se jim je dobro zdelo, da se ta gospica poizkuša v njih jeziku. To je bil njen prvi uspeh.

Ko je bilo pa treba zapeti, so molčali kot mutci, ker si niso upali. Zastonj jih je Marjetica bodrila in pela naprej. Le stari pevci so sledili, novinci so smešno zijali v gospodično, ki se je »pačila«. Končno se je vendar zganilo tudi med novinci. Neki možak je odpiral usta. Marjetica je vsa vesela poslušala... Glasu pa mož ni dal nobenega, samo gospodično je posnemal v »pačenju«.

Poiskala je v zvezku lažjo pesem.

»Stran petnajst!« je dejala. — Niso razumeli.

Marjetica se je zasmejala in s prstom napisala številko po zraku. Tokrat jih je pelo nekaj več, toda tempo je bil strašno zategnjen.

»Hitreje!« je bodrila.

Začela se je pravcata tekma, kdo bo preje na koncu. Končno so vpili drug preko drugega, da je nastala pravcata mačja godba.

Uboga pevovodkinja je mahala s palčico, da ji je pot lil z obraza. Medtem je prišel v sobo P. N. Ubogo deklo se mu je zasmilila. Videl je njen trud in vnemo, obenem pa se mu je zdelo, da Marjetica le preveč pretirava.

To je bila njena pohvala. Med blagoslovom je klečala in si tiščala ušesa, ki so odmevala od vrišča in vpitja. Težko in bridko ji je bilo pri srcu.

Po večernicah so se vaje nadaljevale. Soba je dišala po tobaku, ki se je v dimu valil po mračnih stenah. Ko je vsaj za prvo silo naučila pesmi za prihodnjo nedeljo, je morala zabaviti otroke, igrati se z njimi slepe miši, tolažiti starše, vpraševati po potrebah itd. Ko so vsi odšli, se je do smrti zmučena zgrudila na stol...

¹ Predragi moji, zapeli bomo pesem!

Tu jo je našel pater.

»Menite, gospodična, da bo šlo?«

Kaj naj reče? Sama je dvomila, a patru je zavestno dejala:

»Poizkusila bom!« Pater je majal z glavo.

Doma ni mogla večerjati. »V posteljo pojdi, Marjetica, trudna si!« je prigovarjala mati.

»V posteljo? In priprava za šolo, mamica?«

Sedla je k pisalni mizi, odprla knjige, listala po zvezkih in pisala. Vmes pa so ji vstajale trpke misli: »Marjetica, saj ne bo šlo! Čemu si se lotila? Tako ne boš rešila duš!«

Teh misli se je otrsela. Vzela je evangelij in čitala zgodbo o Jezusu v Nazaretu. Misel ji je vstajala za misljo. »Tudi Ti, Gospod, si se ponižal v delavnico, pa si delal mize in tesal stole. Tudi Ti si Galilejcem kasneje pripovedoval prilike, jim delil kruh — čeprav so Ti stesali... križ.

Tvoja pot naj bo moja! Kaj zato, če je napor brezuspešen? Prva stvar je ljubezen! Sprejmi jo, moj dobri Jezus!«

Spet je pero zaškripalo. Naloge za naslednji dan: Množite naslednja števila z 10: 3, 26, 0,5, 824.

Delite sledeča števila s 100: 24, 326, 124,3, 6.

V zvoniku frančiškanske cerkve je ura odbila eno po polnoči.

Kristjan Andersen:

MESEC PRIPOVEDUJE...

Čuj, kaj pripoveduje mesec: Videl sem, kako je mladenič postal častnik in se je prvič pokazal v slavnostni uniformi, videl sem mlade deklice v prazničnem oblačilu, videl sem knežjo nevesto vso srečno v njeni svatovski obleki. Toda njih blaženosti ni mogoče primerjati z blaženostjo, ki sem jo danes videl pri otroku, pri majhni štiriletni deklici. Dobila je novo, modro obleko, nov, rožnatordeč klobuček; ravnokar si je nadela oblačilce, in vse je vpilo po luči, zakaj žarki mesecevi, ki so prodirali skozi okno, so bili premedli. — Tam je stala mlada deklica, trdo kot lesena igrača, držeč plašno roke od obleke in z razprtimi prsti. Oh, kako so njene oči, kako ji je vse obličje žarelo od blaženosti. »Jutri lahko pojdeš na cesto!« je rekla mati in mala je pogledovala gor na klobuk, navzdol na obleko in se srečno smehljala: »Mati!« je rekla, »kaj si bodo mislili psički, ko me bodo videli v tej obleki!«

Z A H I Š O I N D O M

KAKO HRANIMO SVEŽE SADJE ZA ZIMO.

OD svežega sadja shranjujemo le hruške, jabolka, deloma kutine in grozdje. Da, tudi grozdje, saj je to celo najzlahotnejše sadje. Adam in Eva pa vsi naši predniki gori do Noeta so grozdje zobali, še le za časa Noeta so po nesreči ugotovili, da se iz grozdja lahko napravi tudi opojna pijača, vino.

Pri shranjevanju sadja za zimo moramo predvsem paziti na naslednjih 5 stvari, na vrsto sadja, prostor, svetlobo, vlago in toploto.

V r s t a : Kdor hoče hraniti sadje od novembra meseca pa vse do črešenj, to je do maja, ne sme shraniti le eno vrsto sadja, temveč več vrst. Od hrušk pride v poštev predvsem pastorjevka, ki traja tja do januarja meseca. Važnejše kot hruške so za zimsko shrambo jabolka, in sicer: Kanadke trajajo do januarja meseca, dunajke ali mašancgarji do februarja — marca, sevke dočakajo marec, renski bobovec pa dočaka tudi črešnje. Najbolje bo napravila tisti gospodinja, ki bo shranila za zimo več zimskih vrst: če jih ne bo mogoče doma porabiti, jih bo lahko prodati. Okoli velike noči imajo jabolka precej lepo ceno. Od grozdja moramo hraniti za zimo predvsem grozdje z trdo lupino, ki ima malo soka. Tudi izabela (katanja, francosko) se da precej dolgo shraniti.

P r o s t o r : Stare piškave skrinje so zelo malovredna shramba. Še manj pa so vredne vlažne, plesnive in s pajčevinami prepletene kleti. Kjer hranimo sadje za zimo, naj bo prostor skrbno osnažen. V jeseni moramo tak

prostor tudi pobeliti, ker apno uniči marsikatero glivico, radi katere bi sadje lahko gnilo. Preden sadje shranimo, moramo prostor tudi dobro zažveplati, in sicer tako, da v prostoru zažgemo nekoliko žvepla, seveda pri zaprtih vratih in oknih. Žveplo zažgemo namreč, da uniči vse plesnive kalii v prostoru ter tudi zamori vse škodljivce (miši, žužke, pajke, črve itd.), ki bi se nahajali v prostoru. Žvepleni plin naj deluje v prostoru vsaj 24 ur, nakar prostor prezračimo.

S v e t l o b a pospešuje zorenje sadu, zato naj bo v shrambi za sadje čim temneje.

V l a g a : V shrambi za sadje ne sme biti prevlažno, ker se v vlagi prav rade razvijejo plesni in druge bolezni. Ne sme pa biti tudi presuho, ker bi se sicer sadje sušilo, oddajalo lastno vlago suhi okolici in ovnevalo. Preobilo vlago zmanjšamo, če prinesemo v prostor par kosov žganega apna, ki bo vsrkalo odvišno vlago. Če pa je vlage premalo, potem postavimo v prostor posodo z vodo. A kako vemo, kdaj je prevlažno in kdaj presuho? V tem oziru dobimo točen odgovor le z vlagomerom (hidrometrom), ki kaže, koliko odstotkov vlage je v prostoru. Ker pa si naše gospodinjice ne bodo nabavile vlagomera, zato naj ravnajo takole: V jeseni, ko denemo sadje v shrambo, se skozi par tednov ni treba brigati za vlago. Če je potem vreme deževno, bo brez dvoma v prostoru prevlažen zrak in zato postavimo v kot posodo z živim apnom. Če pa je vreme suho, je potrebno deti v shrambo posodo z vodo. Nekateri imajo vedno v shrambah apno in vodo. Če se sadje začne grbančiti — postajati uvelo — je to dokaz, da je v shrambi premalo vlage. Bolje pa je, imeti v

shrambi več vlage kot premalo, ker le tako ostane sadje sočno.

Toplota: Visoka toplota pospešuje zorenje sadja. Zato je treba, da je shramba čim hladnejša. Ker po naših hišah še nimamo ledenic za umetni led, kot jih imajo mnogo v Ameriki in tudi bogatejše družine v Evropi, si bomo za sadno shrambo zbrali najbolj hladen prostor v hiši. V ledenicah hranijo danes grozdje vse do druge letine. Kdor ima ledenico, hrani lahko tudi drugačno sadje, kot so češplje, breskve, marelice in sploh kar zeli.

Sadje, katerega spravimo za zimo, mora biti zdravo, torej z roko obrano in ne piškavo ali nagnito. Največ časa ostane sveže tako sadje, ki še visi na vejici, grozdje pa na pogankju.

V shrambi sami naj sadje ne leži na deskah ali podu, temveč na lesah, spletenih iz bičja, vrbovja ali srobot. Take lese propuščajo zrak, in če sadje ne leži pregosto, je vsak sad obkrožen od zraku, tako da se ne zatisne ali zaleži. Grozdje najbolje hranimo obešeno, in sicer vsak grozd posebej privezan na nitki in pritrjen na žico, nategnjeno preko sobe.

Umljivo je, da moramo večkrat pogledati v sadno shrambo ter pregledati vse sadje in odstraniti vse nagnite ali drugače poškodovane sadove.

Jože.

France Magajna:

UMETNO CVETOČE RASTLINE.

GOJITELJI cvetlic bodo kaj kmalu deležni prijetnega iznenadenja. Kako prijetno bi bilo, ali ne, če bi sredi zime mogli pričarati na naša okna pestrega cvetja, ki nas doslej razveseljuje samo v poletju! Kako bi bila ponosna naša dekleta, če bi tedaj, ko zunaj sneži in brije ostra burja, mogla ozaljšati svoja okna in okenca s pristno cvetočimi grmiči aster, cinij, floksinij, mačeh in tako dalje!

In to je mogoče danes brez dragih cvetličnjakov in podobnih priprav. Toda stvar je še nova, komaj letos uveljavljena v Ameriki; morda bo šele prihodnjo zimo postala znana tudi pri nas.

Vsa skrivnost tiči v majhni ovalni krogli, ki ima velikost in obliko golobjega jajca in ki so ji že dali ime »rastlinska pilula«. Mož, ki je izumil sestavino »pilule«, je odličan znanstvenik, ki poučuje na kalifornijskem vseučilišču in se imenuje dr. W. F. Gericke.

Kompozicija ali sestava »pilule« je za vsako posamezno rastlino nekoliko drugačna; kaj vsebuje prav za prav, je za splošnost še skrivnost. Ne potrebujemo nikake prsti, niti kakih gnojil, samo posodo za vodo in primerno množino vode.

Poleg cvetlic s pomočjo teh pilul lahko pridelujemo tudi vsakovrstno zelenjavo. Navadna toplina, ki vlada v zimi v naših stanovanjih, povsem zadostuje. Kemične snovi, ki so v piluli, silijo rastlino k življenju, tudi če je temperatura nekoliko nižja kot je za njo primerna zunaj v naravi.

Največ je ta izum vreden za cvetličarstvo. Ako želimo imeti pozimi cvetoče vrtnice, moramo že v avgustu narezati vršičkov in jih vtakniti v posodo, v kateri imamo vodo in v njej raztopljen pilulo. Posoda je vsaka dobra, da le ne pušča; prav primerni so litrski in dvolitrski lonci ali pa steklenice ali kozarci, ki so namenjeni za konzerviranje sadja. Posodo pokrijemo s pokrovcem iz lepenke ali pluta, skozi katerega smo napravili luknjico za vršiček. Ta mora biti dovolj dolg, da sega do dna, zgoraj pa mora gledati iz posode za ped visoko; tistih listov, ki so na vršičku zunaj posode, ne smemo porezati. V posodo vržemo pilulo in jo napolnimo do polovice ali do treh četrtin z vodo; sedanjo višino vode na posodi zaznamujemo, da je pozneje vedno toliko dolijemo, kolikor je izhlapi; višina vode mora biti vedno enaka.

Ko je to končano, denemo posodo na okno ali kak drugi svetel prostor v sobi in jo pustimo v miru. Kmalu bo vršiček začel poganjati v vodi drobne koreninice, zgoraj bo pa začel odganjati in se bo v določenem času razcvetel. Dobo, ki je potrebna, da se vršiček popolnoma razcvete, je izumitelj dr. Gericke izračunal za dve sto različnih vrst cvetlic, traja pa pri različnih cvetlicah od dveh do šestih mesecev. Vršički vrtnic, ki smo jih narezali in vtaknili v vodo z raztopljen rastlinsko pilulo v avgustu, se bodo razcveteli za božični praznik, če pa hočemo imeti cvetje že v novembru, moramo narezati vršičke že v juliju. Ko nastopi pomlad in gorko vreme, lahko presadimo vršičke na vrt, kjer bodo prav živahno rastle in cveteli tudi v poletju.

Enoletne cvetlice (n. pr. astre, cinije, mačeh itd.) prisilimo k bujnemu cvetenju ob določenem času na isti način. Sredi poletja vsejemo seme najprej na vrt na zasenčene lehe. Ko se nekoliko razvijejo, jih izkopamo in vtaknemo v posodo z vodo, v kateri je raztopljen rastlinska pilula. Tako tudi pridelujemo lahko iz semena zelenjavo, kar pa nima posebne praktične vrednosti. Ame-

ričani se za izum dr. Gerickeja zelo zanimajo in skoraj gotovo je, da so v tem času »rastlinske pilule« že na ameriškem trgu. Čez leto ali še pozneje bodo morda tudi tu. Kdorkoli se za to novost osebno zanima, se lahko obrne naravnost na izumitelja, čigar naslov je: »Dr. W. F. Gericke, University of California, United States of America.«

EGIPTOVSKA OČESNA BOLEZEN.

Ta bolezen se je posebno v vojnem času sila razširila. Bivši vojaki jo poznajo pod imenom trahom in se spominjajo na velika taborišča, v katerih so se ločeni zdravili trahomisti. Na stotine je bilo slučajev, ko so si vojaki pri 97. pešpolku v Radgoni »kupili« trahom, da so se lahko potuhneli in niso odšli v fronto. Zato je trahom tudi pri nas precej razširjena bolezen, ki daja očesnim zdravnikom največ opravila.

Trahom je zelo nalezljiva, težka in dolgotrajna očesna bolezen. Če je o pravem času ne začne zdraviti strokoven zdravnik, lahko privede do oslepljenja. Trahom začenja s tem, da obolelo oko postane občutljivo za svetlobo, peče, se orosi, veke se lepijo, veznica postane rdeča, vneta in se zdebela. Pozneje se na notranji strani vek stvorijo zrnea, ki kasneje počijo in se zaceplijo, pusteč brazgotinico. Pri tem se veke zavijejo na znotraj. Obrnjene trepalnice dražijo očesno rožnico, ki se tudi vneme. Oko je samo napol odprto, ker je zgornja veča povešana. Vse to traja mesece in mesece, tudi leta; vneta oko vedno bolj propada. Oko je motno, kot z mrežo zastrto. Vid peša. Bolnik lahko oslepi, ali pa more razločevati samo svetlobo od teme. Zanimarjen trahom se torej v težjem stadiju razvije v hudo, težko ozdravljivo bolezen. Dokler pa je trahom še v početkih, ga očesni zdravnik lahko in gotovo zatre in oko ozdravi.

Trahom povzročajo posebni bacili, ki so v gnoju bolnega očesa. Bacili se prenašajo s tem gnojem. V Radgoni so si vojaki, ki so se tresli pred fronto, kupovali kroglice bombaževine, s katero si je bil trahomist izbrisal bolne oči; taka kroglica je stala eno krono. Kupec si je z okuženo kroglico namazal oči — in je že imel »krasen« trahom, kar danes marsikdo bridko obžaluje! — Ker se trahom prenaša, treba paziti na snago: ne rabimo skupne vode za umivanje, vsaka oseba imej lastno brisačo in svoj robec. To še posebno strogo velja za družine, v katerih je kdo na očeh bolan! Če se na kakem družinskem članu pokaže trahom, je najbolje, če gre v bolnico in se za časa korenito zdravi.

Pri naših ljudeh je treba odločno pobijati lahkomišelnostno mnenje, da je trahom nedolžna bolezen, ki povzroča le nekaj solzenja. V resnici se trahom, če ga zanesemariš, razvije v težko bolezen in lahko tudi popolno slepoto. Zato velja s poukom in nasveti pobijati to dokaj razširjeno socialno bolezen.

Dr. J.

ZA KUHINJO.

Napolnjeni paradizniki. — Prerezi paradiznike vodoravno čez sredo, očisti jih semen in razvrsti enega poleg drugega v kozico. Napolni votline s krušnimi drobtinami, katerim si primešala česna, peteršilja, soli in popra. Nato vlij nanje gorkega olja. Peci jih štirideset minut na počasnem ognju. Ker jih ne moreš obračati, napolni tudi pokrivačo z ogljem, da se bodo spekli na obeh straneh.

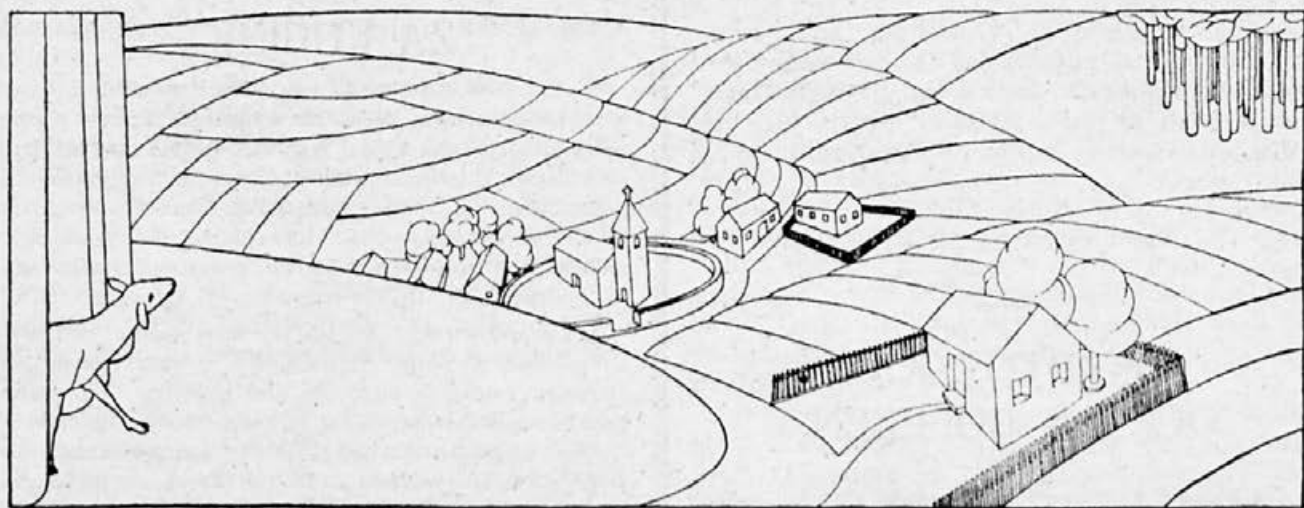
Češpljevi cmoki. — Skuhaj krompir na močnem ognju, nato ga olup in ohladi. Ko je mrzel, ga dobro zmečkaj, zmešaj z moko in dodaj drobne soli, malo mleka in eno celo jajce. Ko je testo vmešano, je razvleci, zreži na primerno velike kose in v sredo vsakega deni češpljo, kateri si odvzela koščico in dala na njeno mesto sladkorja. Nato zavij češpljo v testo. Kuhaj cmoke na vreli slani vodi. Ko priplavajo na vrh, so kuhani. — Zameliš jih z maslom in krušnimi drobtinami. Komur ugaja, jih lahko potrosi s sladkorjem.

Keksi — angleško pecivo. — Mešaj tri cela jajca s 7 dkg sirovega masla in 10 dkg sladkorja četrte ure. Nato prilij četrte litra mrzlega mleka, nekaj vanilije in 35 dkg moke. Ko si to dobro zmešala, pustiš naj stoji v skledi do drugega dne. Drugi dan dodaš še 40 dkg moke in zmešaj na deski. Ko je testo gladko zgneteno, je razdeli v dva hlebčka, razvleci in zreži na koščke raznih oblik: sre, kolese, zvezd itd. in vsakega pomaži z mlekom in potrosi z zmletimi orehi, ki si jih že prej zmešala z drobtinami in sladkorjem. Razvrsti jih na pekačo in speci v vroči peči, da postanejo rumeni.

Jetrni žličniki. — Vzemi 1 dkg telečjih ali govejih jetre, 3 dkg masla, pol dkg čebule in peteršilja, 1 jajce, 3 žlice kruhovih drobtin, par žlic mleka. Nastrgaj jetra z nožem ter jih pretlači skozi sito. Potem jim prideni v surovem maslu oprazeno seseklano čebulo in peteršilj, sol, poper, jajce, kruhove drobtinice in mleko. Iz tega napravi majhne žličnike, katere skuhaj na vreli juhi.

Telečji »ptički«. — Vzemi 5 telečjih zrezkov, 10 dkg slanine, 1 žlico smetane, sol, malo česna, limonov olup, materino dušico (times), 15 dkg pečenega mesa, 1 rumenjak, 5 dkg čebule. — Potolci telečje zrezke in jih nasoli. Nato napravi sledeči nadev: zarumeni 5 dkg na majhne kocke zrezane slanine, prideni smetano, zmečkan česen, prav malo sesekljanega limonovega olupka, zmleto ali dobro nasekljano pečeno meso, sol in rumenjak ter vse to dobro zmešaj. S tem nadevom namaži zrezke, zvij jih ter povezi z nitko ali pa prebodi z zobotrebem. — V kozico deni na liste zrezano slanino in ravno tako zrezano čebulo. Vrh tega naloži »ptičke« in jih duši, da se zmehčajo, medtem ko jih po malem polivaš z vodo ali juho.

Jabolčno praženje (šmarn). — Vzemi $\frac{1}{4}$ kg moke, sti, $\frac{1}{8}$ litra mleka. Zvrkljaj (stepaj) mleko, sladkor, sol, 8 dkg sladkorja, sol, eno jajce, pol kg jabolka, 5 dkg majajce in moko, da dobiš gladko testo, kateremu primešaj olupljena in na tanke liste zrezana jabolka. To tvarino deni v razbeljeno mast ter peci najprej na eni strani potem na drugi, končno raztrgaj jo z vilicami na drobne kosce ter še nekoliko časa duši.

P I S A N O P O L J E

Tone Knap:

ROPARJI MED RASTLINAMI.

Da živali uživajo rastlinsko hrano, je čisto vsakdanja stvar, malo bolj čudno pa se bo marsikomu zdelo, da nekatere rastline posegajo po živalskem mesu. Teh žužkojedih rastlin ni veliko vrst, so pa tembolj zanimive po svojih napravah, s katerimi si lovijo hrano.

Jedilni list teh rastlinskih roparjev obsega po večini manjše žuželke, mušice, pa tudi mravlje in večje hrošče. Da pridejo do takega kosila, imajo različne priprave — pasti.

Našo *mešinko* (*utricularia*) dobimo po kanalih, močvirjih, lužah, mlakah, ribnikih, sploh samo v vodi. Na globokejših krajih plava na vodi popolnoma prosto. Rastlina raste kot vsaka druga, le na delih v vodi ima majhne mehurčke. Vsak tak mehurček ima majhna vratca, ki se odpirajo le na notranjo stran. Skozi ta vrata pridejo male žuželke, bodisi iz potrebe ali iz radovednosti; ko pa hočejo zopet nazaj, ne morejo nikamor, ker se vrata ne dajo odpreti. Ne pomaga nobeno prizadevanje; po par dneh, če ne že prej, poginejo radi lakote in pomanjkanja zraku.

Precej drugače lovi svoj plen *rosika* (*drosera*), ki raste na pustih močvirnatih krajih. Bele cvete ima na tenkih pecljih, pri tleh pa v krogu liste, ki so posejani z malimi betiči. Glavice na koncu betičev izločujejo poseben sok, ki se na soncu prav lepo blišči. Prav te bliščeče se glavice so vabe žuželkam. Da bi ne bile žuželke tako sladkosnede! Tako jih pa zapelje, da mislijo, kako lepo se bodo napasle sladkega medu, pa pridejo v past. Lepljivi sok jih pridrži, betiči pa obdajo od vseh strani. Če ni dovolj en list, pa pomaga še sosednji, da bolj gotovo od vseh strani omrežijo ubogo žrtev. Branje ne pomaga, marveč le še bolj »razdraži« rastlino. Po par minutah je konec muk, še celo večje žuželke se ne morejo več ustavljeni, ko jim sok pokrije celo telo.

Svoje vrste patent ima v Severni Ameriki *muhovka*

(*dionea*). Listi so podobni knjigi, samo da so okroglo podolgovati. V sredi raste par ščetinic. Čim sede od truda zmučena žuželka na list in se dotakne teh ščetinic, se list začne zapirati kot knjiga. V 10 — 30 sekundah je žuželka v precepu in stisnjena.

Podobno, samo, da se list zvije od robov skupaj, lovi *mastnica* (*pignicula*) po alpskih močvirjih. Grozoviti roparji so na malajskih otokih *Nepenthes*. Posebno piko imajo na mravlje. Listi so ustvarjeni prav kot nalašč za lov na uboge mravlje. Na koncu so vrčasto razširjeni in ob robu cedijo med ali podobno snov, ki posebno mravljam dobro diši. In kako bi se za vse sladkosti navdušeno mravljinno srce ne vnelo, ko zavoha take slaščice! Hitro zleze po peclju na listov rob in se začne sladkati. Toda pri tem ne pazi, kam stopi; kar na celem se ji spodrsne in pada, pada, dokler se ne ustavi na dnu. Ven ne more, ker je vseh list znotraj posvoščen in zato zelo gladek.

Vse te posamezne naprave pri različnih vrstah so namenjene za lov na žuželke, s katerimi se potem rastlina hrani. In kako rastlina pojé te nalovljene žuželke? Z zobmi ne, ker jih nima, torej mora imeti drugo pripravo. Tudi pri ljudeh se zgodi, da kdo nima zob, pa vendar je, to se pravi, poglavitna reč je želodec, ki prebavlja. Podobno pospravijo tudi naši razbojniki svoj plen. Izločujejo poseben sok, ki prebavi vse mehke dele; vso to prekrojeno kašo zopet posrkajo. Ko to delo opravijo, se pa zopet pripravijo na lov. Naše znanke pa niso tako razbojniške kot bi kdo mislil. Vsak list pospravi pod svojo streho le določeno število žuželk, potem pa ovene in odpade.

Eno lastnost imajo posebno dobro razvito, namreč »okuse«. So prebrisane, da se ne pustijo ukaniti. Postavi na list majhen kamenček in se list še zmenil ne bo; ali, če se bo v prevelikem navdušenju malce skrčil, se bo tudi takoj spet zdravil. Pač so pa pri rosiki ugotovili, da ima precej velik tek in da je njen jedilni list malo bolj obsežen kot pri drugih podobnih rastlinah. Ne gre

ji v slast samo žuželkino meso, ampak tudi kuhano, goveje veje in trdo kuhano jajce; celo dober sir se ji ne ustavlja. Gojimo jih pa lahko tudi tako, da jim predpišemo dieto brez mesa, in bodo vendar rastle; pozna se jim le toliko, da hitreje opešajo in postanejo slabotnejše.

DEBELUHAR.

Znano je, da se v naših krajih dobijo precej debela drevesa, tudi taka, da jih štirje komaj objamejo. Vse te pa prekaša afrikansko drevo *baobab* ali *opičje drevo*. Tudi najdebelejši hrast mu ni kos. Pri tleh meri tak debeluhar do 9 m v premeru; treba bi bilo torej približno 16 ljudi, da bi ga objeli. Res, častivredna debelost! Temu primerno pa ima tudi starejše veje do 22 metrov dolge in lub 8 — 10 cm debel. Seveda ima časa dovolj, da se redi, ker doseže do 1000 let starosti. V Zahodni Afriki rastejo celi gozdovi teh dreves, vendar se pravi debeluharji košatijo le bolj na samem.

BODIMO PRIJATELJI!

Tudi drevesa dobro vedo, da je boljše živeti v prijateljstvu, kakor pa v sovraštvu. Posebno mravlje imajo to prednost, da so se priljubile, posebno nekaterim rastlinam. Lepe zglede za to dobimo v Zahodni Afriki. Barteria se imenuje malo drevo, ki ima posebne veje, v katerih stanujejo mravlje. Tu dobijo zavetišče pred sovražniki in cel labirint stanovanj. Veje rastejo naravnost iz debla in so par centimetrov iz debla masivne, potem pa v sredi votle; zrastejo 1 — 1½ m dolge. Vhod v mravljično stanovanje je neposredno za masivnim delom. Kot dobri čuvaji in vojaki si napravijo popolno barikado v podobi male kroglice, ki je trša od veje in ima v sredi majhno luknjico za vhod. Najemnino za stanovanje plačujejo mravlje s tem, da varujejo drevo pred raznim škodljivim mrčesom.

Se bolj vljudne so neke druge rastline, med njimi *cecropia*, *acacia cornigera* i. t. d., ki pa ne dajejo mravljam le stanovanja, ampak celo hrano »mravljinčji kruh«. To so mala zrnca, imenovana po Beltu, ki jih je odkril, beltova telesca. Pa je še vse polno dreves in rastlin, ki na ta ali oni način nudijo mravljam bivališče. Nekatere imajo ob začetku steblo močno odebeljeno in tam napravljajo prostore za svoje čuvaje, mravlje, druge zopet po celem stebelu gradijo pripravne hodnike. Ni pa vse to popolnoma dokazano, da je ravno tako. Nekateri so tudi mnenja, da je treba drevesom in drugim rastlinam mravelj ravno toliko, kot hraču uši in da mravlje ne napravijo prav nobenega dobička. Drugi pa trdijo, da so mravlje potrebne, da pokončujejo mrčes i. t. d. Mi se ne bomo prepirali, kdo ima pravo; dovolj, da vidimo, kako dobro se med seboj razumejo ter drug drugemu pomagajo.

NARAVNOST V GRLO.

»Čemu dežnik?«, me je nagovoril prijatelj, ki že 3 leta ni imel dežnika. — »Čemu? Saj vendar vidiš, da bo deževalo! Mar naj se premočim do kože?« — V takem vremenu ostani doma, pa ne boš moker in tudi dežnika ne boš potreboval. — Aha, ta je pa dobra! Eden vzame dežnik, drugi se skriva, pa sta oba suha. Vsak se po svoje brani neprijetne vlage.

Ne le ljudje, tudi rastline, posebno one, ki so izpostavljene vednemu dežju, se znajo varovati. Nekatere imajo na listih in na steblih tanke kocinice prav nagosto nasajene, druge imajo liste prevlečene z voskom, da se voda lažje odteka in se ne nabira. Vse to je pa samo zato, da ne začnejo posebno listi radi prevelike vlage gniti.

Vse drugačna je naprava, ki dovaja vodo koreninam. Vse stremi za tem, da teče voda naravnost h koreninam. Radi tega lahko že takoj po zunanosti spoznaš, ima li drevo korenine zelo razsežne in daleč od debla ali naravnost v tla, torej v majhni razdalji od debla. V prvem primeru ima drevo (ali sploh rastlina) vse liste tako razporejene, da visijo nazven in odvajajo vodo v velikem krogu okrog debla. Oglejmo si samo par domačih rastlin ali dreves, n. pr.: divji kostanj in lipo. Ostale rastline pa, ki imajo korenine le v zemljo ali sploh le eno samo korenino, pa dvigajo vse liste po večini pokoncu in proti sredi. Tako pada dež na list, se potочи po notranjosti lista kot po lijaku v sredo k deblu in po tem v zemljo h koreninam. Zelo lep zgled imamo povsod doma pri zelju (kapusu). Kako lepo je vse urejeno, ker si rastlina sama ne more pomagati ne z rokami in ne z nogami. Voda ji teče naravnost v grlo in z vodo potrebna hrana.

Prof. Rado Bednarik:

V „PEKLU.“

V eni zadnjih številčk naše »Družine« smo se preri v osrčje zemlje. Sklad nad skladom se dviguje, prav kot poje pesnik; plini, lava, jeklo, iz teh sestavin je zgrajeno osrčje naše matere. Pa kaj, ko smo mogli prodreti komaj nekaj nad 2 kilometra na globoko; od nas pa doli do sredine našega planeta je pa celih 6370 kilometrov!

Toda že na tej kratki poti navzdol smo se pošteno potili. Ni čuda, da smo se vprašali, ali ni pekel že kje blizu. Saj si mislimo, da mora biti tam doli pošteno vroče, kjer nagi peklenščeki cmarijo grešnike v velikanskih razbeljenih kotlih. Kje bi torej imel Lucifer svoj grad, če ne kje doli pod nami?

Zdaj se pa poučimo, ali je res tam tako toplo kot se »spodobi« za pekel. Vajeni smo, da je v kletih bolj hladno kot zunaj. Seveda je, ker so kleti malo pod zemljo in v senci. Glavno pa kar vpliva na nižjo temperaturo je to, da segrejejo solnčni žarki tla le do neke globine. Vemo, da se tekom dneva toplota spreminja. Zjutraj in zvečer je bolj hladno kot opoldne. Te spremembe temperature se zaznajo tudi pod zemljo. Obesimo v precej globoko klet termometer: zjutraj bo n. pr. zunaj 15° C, v kleti bo nekaj manj, kakih 13 ali 14; opoldne bo zunaj 20° C, v kleti nekaj manj, tako tudi zvečer. Ta razlika med

temperaturo tal in med temperaturo zraka je pa vedno večja čim globlje gremo. To je tudi razumljivo, ker solnčni žarki imajo moč samo do neke globine. V globini kakih 20 metrov je pa temperatura vedno enaka. Tu je »nevtralna plast«; tukaj se vpliv solnčnih žarkov, takozvana »insolacija«, ne čuti več.

Pojdimo zdaj junaško še globlje. Brž se občuti, da toplota narašča. Ta pojav so jeli opazovati v 18. stoletju v rudnikih in pa pri vrtanju predorov. Da pa toplina proti sredini zemlje narašča, so jasen dokaz tudi vroči vreli, ki prihajajo iz precejšnjih globin, in pa ognjeniki. Zatorej ni nobenega dvoma, da izpod omenjene nevtralne plasti vročina narašča, in sicer v neki stalni meri. Če se spustimo za 30 do 33 metrov navzdol, zraste temperatura za 1 °C. Ta 30 metrov debela plast zemlje, za katero se je treba spustiti navzdol, da zraste temperatura za 1° C, se imenuje v učenem svetu »geotermijska stopinja«. Geotermijska stopinja pa ni povsod enako debela. To je odvisno od kakovosti in sestavine kamenin. Če imajo kamenine železo v sebi, hitreje prevajajo toploto od središča zemlje navzgor; torej bo ta geotermijska stopinja tanjša. Kjer so pa peščenjak, bo dosegla tudi 60 metrov, to se pravi, da je treba celih 60 metrov navzdol, da se toplota zveča za eno stopinjo.

Kot smo že zgoraj dejali, se pa morejo raziskovalci radi naraščajoče vročine spuštiti le kaka 2 kilometra proti jedru zemlje. V poljskem rudniku Czuhowu je v globini 2200 metrov 83 stopinj nad ničlo. Rudarji vztrajajo le po par minut in še jim morajo dovajati mrzle vode, ki jo posebni aparati razprše v drobne kapljice, da ohladi žarko ozračje. Kako toplo je nižje doli, pa povejo le računi in domnevanja.

Vpoštevajoč, da zraste temperatura povprečno vsakih 33 metrov za 1° C, bi moralo biti v globini 30 kilometrov 1000° C vročine. Že prava peklenska vročina! Zemljepisec Ritter je učil, da mora biti prav v osrčju 20.000 do 30.000 stopinj gorkote. Še hujšo toploto si predstavlja učeni Svante Arrhenius. Izhaja od fizičnega pojava, da čim večji je pritisk zgornjih plasti na spodnje, tem večja toplota se razvije v spodnjih plasteh. Ker torej leže na spodnjih plasteh Zemlje tisoč in tisoč kilometrov debeli zgornji skladi, je Arrhenius preračunal, da mora biti v sredi Zemlje sto tisoč stopinj gorkote. Za naše možgane nekaj nerazumljivega! Zavaljo tolikšne vročine morajo biti vse sestavine v nekem trdem plinastem stanju. Vsaka snov se namreč pri določeni temperaturi razkroji in spremeni iz trdne v tekočo, ali ta v plinasto.

Novejše šole so pa te fantastične številke zavrgle. Pravijo, da je v notranjščini Zemlje največ do 2000 stopinj toplote. Svoje trditve opirajo na raziskovanje vrele lave, ki privre skozi ognjeniška žrela iz silnih globin na dan. Malokje so našli lavo, ki bi imela več ko 1200° C toplote. Po tem takem bi ti nauki bili še najbolj sprejemljivi.

Pa že tudi v taki toploti bi se kamenje talilo. Kontinentov bi od spodaj kar zmanjkovati začelo. Toda tu je zopet previdnost Stvarnikova poskrbela za red v vesoljstvu. Znano je bravcem že iz zadnjega sestavka, da zgornje težje plasti leže na spodnjih lažjih, na gostotekoči magmi. Pri rotaciji Zemlje (vrtenju okoli osi) se torej spodnje redkejše plasti nekako izpodmaknejo izpod zgornjih težjih. Na ta način pridejo pod morsko dno in oddajo tam nekaj od svoje velikanske množine toplote. Ko zopet pridrsejo pod kontinentalne plasti, so ti spodnji skladi že bolj ohlajeni in ni več nevarnosti, da bi se v prehudi vročini kamenine raztajale. Do takih izsledkov so prišli neki učenjaki v zadnjih letih. Mi se pa moramo le čuditi, kako je v naravi lepo poskrbljeno, da je njen lastni »peklenski« ogenj ne razjé.

Prof. Rado Bednarik:

ČUDA SVETA.

Toliko in tako raznovrstne so danes iznajdbe in pota človeškega duha, da se nam že vse zdi naravno. In vendar so stvari, ki nas še danes osupijo in jih smatramo za moderna čuda.

Taka čuda sveta, ne vsakdanje stvari, ki so vzbujale občudovanje vseh sodobnikov, so poznali že v starrem veu. Zgodovinarji naštevajo sedmero stvaritev staroveškega duha, ki so takrat in ki deloma še danes vzbujajo pozornost. Na sliki vidite vseh sedmero oz. osmero čudes. To so: piramide, mavzolej, Dianin tempelj v Efezu, sfinga, viseči vrtovi Semiramide, kolos na Rodu, svetilnik v Aleksandriji in Zevsov kip v Olimpiji.

Vse te spomenike je uničil čas. Le piramide in sfinga so preživele skoro šest tisočletij, kot mejniki med preteklostjo in sedanostjo ob robu puščave. Piramide so nagrobni spomeniki staroegipčanskih kraljev. Največ jih je ob spodnjem Nilu od Kaire do Fajuma. Največja je Keopsova piramida; visoka je 146 metrov, ob podlagi meri 233 metrov. Dandanes ne bi več mogli zgraditi takšnih velikanskih stavb. Saj pa tudi ne bi mogli dobiti toliko tisočev delavcev in sužnjev, ki so zadujo srago krvi potočili, da se ohrani čez tisočletja spomin na faraone.

Iz egiptovskih časov je ohranjena tudi sfinga. To je velikanski kip z levjim telesom in človeško glavo. Sfinga je navadno stala ob vhodu v egiptovska svetišča in je bila simbol solnčnega boga Ozirisa. Sfinga v puščavi je

Čuda starega sveta.

velikanskega obsega. Tekom tisočletij jo je samum (puščavski veter s prahom) precej zasul. Nos so ji pa odabili, ko so ga ob nekih vojaških vajah izbrali za tarčo topovskih krogel. Nekateri egiptologi so mnenja, da je bilo v sfinigem trupu velikansko svetišče.

Podobno kot piramide ni bil tudi mavzolej ničesar drugega kot orjaški nagrobni spomenik kralja Mavzola (377—353 pr. Kr.) iz Halikarnasa v Mali Aziji. Na mavzolejevi strehi se je dvigala visoka piramida, vrhu katere sta bila upodobljena Mavzol in njegova žena Artemizija. Ta dva kipa sta danes v britanskem muzeju v Londonu. Mavzolej sam pa je bil med 12. in 15. stoletjem razrušen. Mavzoleje še dandanes zovemo veličastne nagrobne stavbe.

Dianin tempelj v Efezu je bil čudo tedanje gradbene umetnosti. L. 356. pr. Kr. je neki Herostrat ta tempelj zažgal samo, da bi prišlo njegovo ime v zgodovino. Tempelj so kasneje še lepše sezidali, a ko so ga l. 266. po Kr. Vzhodni Gotje razrušili, ni več vstal iz razvalin.

V starem veku so bili zelo na glasu Semiramidini viseči vrtovi. Semiramis je bila bajeslovna asirska kraljica 2000 let pred Kristusom. Njeni viseči vrtovi so bili zgrajeni bržkone v obliki zidanih teras, eden nad drugim. Ostanke razvalin teh teras se še vidijo.

Natančnejši podatki so se ohranili o naslednjem čudu iz starega veka, o kolosu na grškem otoku Rodu v Egejskem morju. Kolos je grška beseda in pomeni velikanski, orjaški. Kolos na Rodu je bila človeška postava ulita iz bronu. Visok je bil 32 metrov, v rokah je držal bakljo in je bil posvečen solnčnemu bogu. Baje so med razkrcenima nogama plule ladje v rodsko pristanišče.

Prav praktičen namen pa je imelo sedmo čudo: svetilnik pred pomorskim mestom Aleksandrijo. Zgradili so ga v 3. stoletju pred Kristusom na otoku (sedaj je polotok) Faru pred Aleksandrijo. Odtod izvira tudi beseda »farus«, ki pomeni svetilnik sploh. Omenjeni svetilnik je bil 160 metrov visok. Na vrhu je gorel ogenj,

ki so ga mornarji že 50—60 kilometrov daleč opazili.

Nekateri stari zgodovinarji prištevajo med čuda starega sveta tudi znameniti Zevsov kip v Olimpiji. Izklesal ga je kipar Fidija iz zlata in slonove kosti. Visok je bil 18 metrov.

ZA SMEH.

Popolna vzajemnost. — Strokovna zveza poštnih uslužbencev v Kaunasu, glavnem mestu Litve, je sklenila, da stopi dne 1. avgusta 1929 v stavko, ki bo posebne vrste. Dokler vlada poštnim uslužbencem ne zviša plače, si nihče izmed njih ne bo bril brade.

Društvo poštnih uradnic je izjavilo, da se bo solidarno udeležilo stavke.

Verižnik v operi. — Kje pa ste bili sinoči, gospod Vran? so vprašali verižnika.

— A, bil sem v operi, v loži. Dajali so tisto »Prodano smetano«, pa ni nič posebnega.

Kdaj naj krade? — Neki odvetnik je zagovarjal dva navihanca, katerih prvi je kradel podnevi, drugi ponoči. V zagovoru se je odvetnik skliceval na to, rekoč: »Gospod spod državni pravdnik je označil kot obtežilno dejstvo, da je prvi obtoženec z neverjetno predrznostjo kradel pri belem dnevu. Potem je trdil, da drugega obtoženca zelo obtežuje dejstvo, da je potuhnjeno kradel v nevarnem nočnem času. Zato vprašam gospoda državnega pravdnika: Kdaj naj pa ta lump krade?«

Strašni gozd. — Mojster Silec in njegov učenec Mihec sta šla v nedeljo popoldne v gozd na sprehod. Mihec je potem pravil tovarišem:

— V gozdu me je bilo strah.

— Pa zakaj?

— Ker tam rastejo šibe.

Opravičilo. — Neki lrec je bil zelo grdega obraza. To je vedel in je večkrat zagotavljal prijateljem, da pravzaprav ni tako grd, kot se zdi: zakaj v zibelki so ga zamenjali z drugim.

Obleka za premoderno damo. — Ko je pred dvema letoma moda ukazovala kratka krila, bluzo brez rokavov in izrezke, je gospa Trobilja prav natančno izpolnjevala ta navodila. Pravila je, da vsa njena večerna obleka tehta 300 gramov.

Ko je na Miklavžev večer sedela v veliki družbi, dobi v dar krasno škatlico iz dragocenega lesa in lepo rezljano. Na njej je bilo napisano: obleka za gospo Trobiljo. Gospa je ponosno in radovedno odprla škatlico in dobila v njej — figovo pero.

Savel je našel osle. — Trije poredneži so srečali starega žida.

— Dobro jutro, oče Abraham! pravi prvi.

— Dobro jutro, oče Izak! reče drugi.

— Dobro jutro, oče Jakob! zakliče tretji.

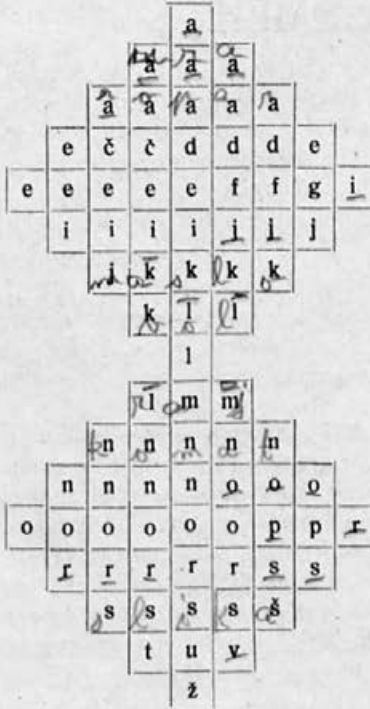
— Motite se, gospodje! Jaz nisem ne Abraham ne Izak ne Jakob. Jaz sem Savel, ki je šel iskat osle svojega očeta. In našel sem jih, našel!

U G A N K E.

Urednik Peter Butkovič -- Domen. Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. ČRKOVNICA.

(France. — šteje 10 točk.)

soglasnik
časomer
nevaren človek
kraj na Goriškem
moško krstno ime
hišna oprava
mlekarski izdelek
žival
soglasnik
srečen kraj
konjska oprema
čednost
greh
namizna oprava
podoba
število
samoglasnik

Po sredi navzdol dobiš izraženo željo upravnništva.

2. ČRKOVNICA PODOBNICA.

(S. O. — šteje 14 točk.)

E e l S · z R A · S a R · C U M · V A Z

3. DEKLE.

(Domen. — šteje 11 točk.)

4. SADJE.

(Domen. — šteje 15 točk.)

Rešitev ugank v 5. številki „Družine“.

1. Pomnica.

GOSPODARSKA ČITANKA.

2. Na trgu.

Druga kmetica je jagode zastonj (brezuspšno) ponujala.

3. Črkovnica.

I	s	t	r	a
s	r	a	k	a
k	e	b	e	r
A	d	o	l	f
z	a	r	j	a

4. Vremenska uganka za avgust.

Namesto številk vzamemo črke iz naslova uganke; dobimo:

*Če dež o svetem Roku ne gre,
ostanejo v raztrganih čevljih suhe noge.*

5. Mreža.

Najprvo vzamemo črke v najmanjšem šestnajsternikotniku kakor kažejo kvadrati v sredi, nato pa prav tako iz srednjega in zunanjega; dobimo:

*Kar sezidajo skrbni starši,
to razdenejo slabi tovariši.*

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.
Tiskala Katoliška tiskarna v Gorici. (Za tiskarno odgovoren Ludovik Špacapan.)